

164328

TÜRK CEZA MUHALEMESİNDE
KANUN YOLU OLARAK İTİRAZ

Hakan KARAKEHYA

(Yüksek Lisans Tezi)

Eskişehir, 2002

ABSTRACT**EXCEPTION AS A LEGAL REMEDY AGAINST COURT DECISIONS IN
TURKISH CRIMINAL PROCEDURE LAW****Hakan KARAKEHYA****Department Of Public Law****Anadolu University, Institute Of Social Sciences, July 2002****Advisor: Prof. Dr. Nevzat TOROSLU**

The legal remedies against the decisions of the legal authorities form one of the most important institutions of criminal proceeding. The only way to correct the judicial errors of the conclusions of the legal authorities is to apply these legal remedies. Exception is, one of the legal remedies against the decisions of the legal authorities, prescribed by our Criminal Procedure Law.

Exception is a legal method generally applied against the decisions of judges. However exceptions may be taken exceptionally against some court decisions.

There are some problems about the exception in our criminal procedure law. The problem of terminology is one of these. In our legal system, the term "exception" is used for every kind of legal remedy be it against the legal authorities or not. Thus many ambiguities arise.

Moreover the main rule is that the exception may be taken against the decisions of judges while it is an exception to take the exception against the decision of the courts. For this reason some court decisions are exempted from judicial review. But in practice in order to remove the drawbacks of this exemption, some court decisions are accepted to be taken on exception even it is not prescribed by law.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Hakan KARAKEHYA'nın "Türk Ceza Muhakemesinde Kanun Yolu Olarak İtiraz" başlıklı tezi **4 Eylül 2002** tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, **Kamu Hukuku** Anabilim Dalında, yüksek lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

İmza_____

Üye (Tez Danışmanı) : Prof.Dr.Nevzat TOROSLU

Üye : Prof.Dr.Akar ÖCAL

Üye : Prof.Dr.Özcan UÇKAN

Prof.Dr.Nurhan AYDIN
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖNSÖZ

Tez çalışmam sırasında, tüm yoğunluğuna rağmen yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Nevzat Toroslu'ya, bana ceza hukukunu sevdiren ve kapısını her çaldığımda vaktini ayırıp yol gösteren değerli hocam Prof. Dr. Özcan Uçkan'a, tezimi okuyup yeni fikirler veren hocam Yrd. Doç. Dr. Filiz Tepecik'e, Araştırma Görevlisi arkadaşlarım Nazmiye Özenbaş ve Mesut Aygün'e, her zaman yanımda olduklarını bana hissettiren, sevgileri ve emekleri için şükran dolu olduğum sevgili anne-babama teşekkürü bir borç bilirim. Faydalı bir çalışma olması dileğiyle...

Hakan Karakehya
Eskişehir – Temmuz 2002

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZ	ii
ABSTRACT	iii
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	iv
ÖNSÖZ	v
ÖZGEÇMİŞ	ix
KISALTMALAR LİSTESİ	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM: GENEL OLARAK KANUN YOLLARI

1. KANUN YOLU KAVRAMI	4
1.1. Tanım ve İçerik	4
1.2. Amaç	7
2. KANUN YOLU VE YARGIÇ BAĞIMSIZLIĞI İLİŞKİSİ	9
3. KANUN YOLU ÇEŞİTLERİ	11
3.1. Genel Olarak	11
3.2. Olağan ve Olağanüstü Kanun Yolu Ayrımı	12
3.3. Olağan Kanun Yolu Çeşitleri	14
3.3.1. Asıl Derece Kanun Yolu	14
3.3.2. Hukuki Derece Kanun Yolu	14

İKİNCİ BÖLÜM: KANUN YOLU OLARAK İTİRAZ

1. İTİRAZ KAVRAMI	16
1.1. Tanım	16
1.2. Amaç	16

2. KAVRAMSAL GELİŞİM	17
3. TERİM SORUNU	19
4. İTİRAZ VE ADİL YARGILANMA HAKKI	20
4.1. Adil Yargılanma Kavramı	20
4.1.1. Genel Olarak	20
4.1.2. Adil Yargılanma Hakkının İçeriği	23
4.2. Adil Yargılanma Hakkı Bakımından İtiraz	25
5. İTİRAZ EDİLEBİLEN VE EDİLEMİYEN KARARLAR	26
5.1. Yargıçlık ve Mahkeme Kararı Ayrımı	26
5.2. Ara ve Son Karar Ayrımı	27
5.3. İtiraz Edilebilen Kararlar	27
5.4. İtiraz Edilemeyen Kararlar	32
6. İTİRAZIN İÇERİĞİ	34
7. İTİRAZ ÇEŞİTLERİ	35
7.1. Genel Olarak	35
7.2. Adi İtiraz	35
7.3. Acele İtiraz	35
7.4. CMUK'ta Düzenlenen Özel İtiraz Halleri	36
7.4.1. Savcının Kovuşturmama Kararına İtiraz	36
7.4.2. Sulh Ceza Yargıcının Ceza Kararnamesine İtiraz	38
8. MEDENİ VE İDARİ YARGILAMA HUKUKUNDA İTİRAZ	40

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:

İTİRAZDA USUL VE İTİRAZIN DİĞER OLAĞAN KANUN YOLLARI İLE KARŞILAŞTIRILMASI

1. İTİRAZA BAŞVURU VE BAŞVURUNUN NETİCELERİ	43
1.1. Başvuru	43
1.1.1. Başvuru Hakkı	43
1.1.1.1. Savcılık	44
1.1.1.2. Şahsi Davacı ve Katılan	46

1.1.1.3. Sanık	47
1.1.1.4. Müdafî	47
1.1.1.5. Sanığın Kanuni Temsilcisi ve Eşi	49
1.1.1.6. Tanık, Bilirkişi ve Diğer Üçüncü Kişiler	50
1.1.2. Başvurunun Şekli	51
1.1.3. İtiraz Yolunun veya Mercinin Seçiminde Hata	52
1.1.4. Başvuru Üzerine İzlenecek Yol	53
1.1.5. Başvurudan Vazgeçme ve Başvuruyu Geri Alma	54
1.2. Başvurunun Neticeleri	56
1.2.1. Başka Bir Makamın Yargılama Yetkisi Kazanması	56
1.2.2. Kararın Kesinleşmesinin Engellenmesi	56
1.2.3. Kararın İcrasının Ertelenmemesi	56
1.2.4. Yargılamanın İstekle Bağlı Olması	56
1.2.5. Aleyhe Değiştirmeme Mecburiyetinin Geçerli Olmaması	57
2. İTİRAZ İNCELEMESİ	58
2.1.İnceleme Mercii	58
2.1.1. Yargıçlık Makamı Kararlarına İtirazı İncelemeye Yetkili Merciler	58
2.1.2. Mahkeme Makamı Kararlarına İtirazı İncelemeye Yetkili Merciler	59
2.2.İnceleme	60
3. İTİRAZ ÜZERİNE VERİLEN KARAR VE ETKİSİ	61
3.1. Genel Olarak	61
3.2. İtiraz Üzerine Verilen Kararın İtiraza Başvurmayanlara Etkisi.....	62
4. İTİRAZ VE DİĞER OLAĞAN KANUN YOLLARI	63
4.1. Temyiz ve İstinaf Kavramları	64
4.2. İtirazın Temyiz ve İstinaftan Farkı	65
SONUÇ	67
KAYNAKÇA	71

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.	Adı Geçen Eser
Any.	Anayasa
As. Yarg.	Askeri Yargıtay
CD.	Yargıtay Ceza Dairesi
CGK.	Yargıtay Ceza Genel Kurulu
CMUK.	Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu
E.	Dosya Esas Numarası
HUMK.	Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
İBK.	İçtihatı Birleştirme Kararı
İYUK.	İdari Yargılama Usulü Kanunu
K.	Dosya Karar Numarası
MK.	Medeni Kanun
RG.	Resmi Gazete
s.	Sayfa Numarası
TCK.	Türk Ceza Kanunu

GİRİŞ

Toplum içinde adaleti yerine getirecek bir kuruma duyulan ihtiyaç, devlet kavramının en önemli ortaya çıkış nedenlerindedir. Bu sebeple devletler, toplum içinde çıkan uyuşmazlıkları sonuca bağlamak, haklı - haksız ayrımını yapmak, böylelikle halkın adalete ve dolayısıyla devlete olan güvenini devam ettirebilmek için yargılama mekanizmaları kurmuşlardır.

Ceza yargılaması bu yargılama mekanizmalarının belki de en önemlisidir. Çünkü ceza yargılamasına ilişkin olarak çıkan uyuşmalıkların büyük bir bölümü, toplum huzurunu önemli ölçüde tehdit eder niteliktedir. Her ne kadar bazı durumlarda, fiilden zarar gören tek kişi gibi görünse de, işlenen her fiil toplu yaşamı ve kamu düzenini belirli ölçüde tehdit eder. Bu sebeple ceza davalarının çoğunda davacı olarak, kamu adına savcı bulunmaktadır.

Ayrıca kişi hürriyetinin kısıtlanması bakımından da ceza yargılaması büyük önem taşır. Nitekim ceza yargılaması sırasında sanık, tutuklama gibi bir ceza muhakemesi tedbiri ile karşılaşabileceği gibi, yargılama sonunda hürriyeti bağlayıcı ceza içeren bir mahkumiyet kararı ile de karşılaşabilir.

Sonuçta bireylerin yaşamını ve genel olarak toplu yaşamı bu kadar etkileyen ceza yargılaması faaliyeti sırasında ve sonunda, yargılama makamları tarafından bir çok karar verilmektedir. Ancak insan faaliyetlerinin çoğunda olduğu gibi, ceza yargılaması sırasında da hata yapılması ve buna bağlı olarak kişi haklarının çiğnenmesi söz

konusudur. Nitekim bir latin atasözünde de belirtildiği üzere “hata insan içindir” (Erare Humanum Est).¹

Devlet bünyesinde ilk yargılama mekanizmalarının ortaya çıkışından günümüze kadar gelişen hukuk sürecinde, yargılama makamlarının bu hatalarını gidermek için kanun yolları kurumu oluşturulmuş; böylelikle kişi haklarının ve toplum düzeninin daha güvenilir biçimde korunması amaçlanmıştır.

İtiraz da, yargılama makamı kararlarına karşı kabul edilmiş kanun yollarından biridir. Tez çalışmamızda, itiraz kanun yolunu detaylı bir şekilde inceleme, bu konuda mevcut sorunları belirleme, doktrindeki farklı görüşleri ve itirazla ilgili uygulamayı sistematik bir şekilde bir araya getirme gayreti içinde olduk.

Tezimiz üç bölümden oluşmaktadır. “Genel Olarak Kanun Yolları” ismini taşıyan birinci bölümde kanun yollarının genel yapısı incelenmiştir. Bu bölümde kanun yolunun genel tanımı yapıp, amacı belirlendikten sonra, kanun yolu kurumuna ilişkin önemli bir tartışma konusu olan kanun yolu – yargıç bağımsızlığı ilişkisine değinilmiş, daha sonra ise kanun yolu çeşitleri incelenmiştir.

“Kanun Yolu Olarak İtiraz” isimli ikinci bölümde ise; öncelikle itirazın tanımı yapılmış, bu kanun yolunun amacı belirlenmiştir. Kısaca kavramsal gelişim konusunda gerekli bilgiler verildikten sonra, itiraz ile adil yargılanma hakkı ilişkisi işlenmiş ve itirazın adil yargılanma hakkı bakımından önemine değinilmiştir. İtiraz edilebilen ve edilemeyen kararlar belirlendikten sonra da, itirazın içeriği ve itiraz çeşitleri anlatılmıştır.

Ceza usul kanunumuzda itiraz terimi ile ifade edilen; ancak kanun yolu anlamında itiraz olmayan bazı kurumlar, tez konumuza yakınlıkları ve ceza yargılamasındaki önemleri sebebiyle itiraz çeşitleri başlığı altında ayrıca anlatılmış, anlatım sırasında bu kurumların niye kanun yolu sayılamayacağı da belirtilmiştir.

¹Turhan TufanYüce, **Türk ve Alman Ceza Muhakemesinde Kanun Yolları** (Ankara: Ötüken Yayınevi, 1967), s.1

İkinci bölümün sonunda ise, medeni ve idari yargılama hukuku dallarında itirazın ne şekilde düzenlendiği anlatılmış ve bu alanlardaki düzenlemelerin ceza muhakemesindeki düzenlemeden farkları belirlenmiştir.

“İtirazda Usul ve İtirazın Diğer Olağan Kanun Yollarıyla Karşılaştırılması” başlıklı üçüncü bölümde, öncelikle itiraza başvuru ve başvurunun neticeleri anlatılmıştır. İtiraz incelemesinin ne şekilde ve hangi kurallara bağlı olarak yapıldığı anlatıldıktan sonra da, itiraz üzerine verilen karar ve bunun etkisi incelenmiştir.

Son olarak ise, itiraz ile diğer olağan kanun yolları ilişkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu belirleme yapılırken öncelikle temyiz ve istinaf kavramlarının genel yapısı incelenmiş; daha sonra ise bu kurumların itirazdan farkları tespit edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM: GENEL OLARAK KANUN YOLLARI

1. KANUN YOLU KAVRAMI

1.1. Tanım ve İçerik

Ceza Yargılaması faaliyetinin ilk derece yargılama bölümü, duruşma sonrasında mahkemenin son kararını vermesiyle tamamlanır. Mahkeme son kararını verip bunu usulüne uygun şekilde açıkladıktan sonra, o uyuşmazlıktan elini çeker ve bundan sonra son kararın üzerinde değişiklik yapamaz.²

Ancak mahkeme son kararını verinceye kadar, ceza muhakemesinin başından itibaren onlarca işlem yapılır. Hemen hemen her bir işlemin arkasında da bir karar vardır. Bu kararlar ya bir yargılama makamı (yargıçlık veya mahkeme) veya bir idari merci (savcı, polis, vs.) tarafından verilmiştir.³

İnsan tarafından yapılan bir çok işlemde olduğu gibi ceza yargılamasında da her zaman hata yapılma ihtimali vardır. Mahkemelerin verdikleri kararların hepsinin hukuka uygun olduğu kabul edilemez. Diğer taraftan bir karar hukuka uygun olmakla beraber, taraflardan birini ya da her ikisini tatmin etmemiş olabilir. Buna bağlı olarak tatmin olmayan taraf, uyuşmazlığın daha yüksek bir makamda incelenmesini isteyebilir. Bu sebeple tarafların başvurabilecekleri bazı hukuki çarelere ihtiyaç vardır.⁴

Adli kararlara karşı bir üst makama gidebilme, yani kazai kontrolü harekete geçirme hakkı, kişinin çok önemli bir ihtiyacı ve teminatıdır. Bir üst makamın denetimine bağlanmamış bir hak arama yolu teminatsız ve yetersizdir. Hukuk devletinde, hukuk ve

² Erdener Yurtcan, *CMUK Şerhi* (Üçüncü basım. İstanbul: Beta Yayınları, 2000), s.698; Ahmet Uğur Turan, *Ceza Yargılaması Hukuku Bilgisi* (Ankara: Gen Matbaacılık, 1994), s.141

³ Feridun Yenisey, *Duruşma ve Kanun Yolları* (İstanbul: Beta Yayınları, 1988), s.200

⁴ M. Tahir Taner, *Ceza Muhakemeleri Usulü* (Üçüncü basım. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayını, 1955), s.353; Mehmet Çetinkaya, "Ceza Muhakemeleri Usulünde İtirazlar," *Ankara Barosu Dergisi*, (1975/5), s.749

hukuki barış adına yanlış kararların yerine, maddi ve hukuki bakımdan doğru kararların konulması için gereken tedbirlerin alınması zorunludur.⁵

Anayasaya göre yasama ve yürütme organları, yargılama makamlarının kararlarına uymak zorunda olduklarından (Any. m.138/4), yargılama makamlarının kararlarını incelemek ve bunlardaki hataları gidermek işini de yine yargılama makamları yapabilir.⁶

Bu anlattıklarımız ışığında kanun yolu kavramını şu şekilde tanımlayabiliriz: Yargılama makamı tarafından verilen bir kararın hatalı olduğu veya hukuka aykırı bulunduğu iddiası ile ortaya çıkan uyuşmazlığın çözülmek üzere, yargılama makamı önüne götürülmesi şeklindeki hukuki yola kanun yolu denir.⁷

Bu hukuki yollar için doktrinde kanun yolu ifadesinden farklı terimler de kullanılmaktadır. Tosun, yargılama makamlarının kararlarındaki hukuka aykırılıkları gidermek amacıyla yapılan bütün muhakemelere denetim muhakemesi demek ve bunu bir üst kavram olarak kabul etmektedir⁸. Kanun yolları ise sadece kanunun bu isim altında topladığı denetim muhakemelerinin adıdır. Yüce, taarruz yolları terimini üst kavram olarak almış; kanunda belirtilen yollara kanun yolu, ceza kararnamesine ve kovuşturamama kararına itiraz gibi bir takım yollara ise hukuki çare demiştir.⁹ Yurtcan, üst kavram olarak yasal çare terimini benimsemiş, kanun yollarını da bir tür yasal çare olarak kabul etmiştir. Kanun yolları dışında kalan yasal çareler ise eski hale getirme ve ceza kararnamesine karşı koymadan ibarettir.¹⁰ Öztürk, kanun yolları yerine denetim muhakemesi terimini kullanmaktadır.¹¹ Erem'e göre üst kavram hukuki çare terimidir. Hukuki çareler ceza muhakemesindeki haksızlıkları giderici yollardır. Kanun yolları ise hukuki çarenin bir çeşididir ve itiraz ile temyizden ibarettir. Usul Kanununda

⁵ Turhan Tufan Yüce, **Ceza Muhakemesi Hukukunda Hukuk Devleti Esasları**, (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Basımevi, 1968), s.69

⁶ Nevzat Toroslu, **Ceza Muhakemesi Hukuku** (Üçüncü basım. Ankara: Savaş Yayınevi, 2001), s.288

⁷ Nurullah Kunter ve Feridun Yenisey, **Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku** (Onbirinci basım. İstanbul: Beta Yayınevi, 2000), s.1026; Toroslu, **Ceza Muhakemesi**, s.288 vd.

⁸ Öztekin Tosun, **Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri – Muhakemenin Yürüyüşü** (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, 1973), s.160 vd.

⁹ Yüce, **Kanun Yolları**, s.4 vd.

¹⁰ Erdener Yurtcan, **Ceza Yargılaması Hukuku** (Altıncı basım. İstanbul: Alfa Yayınları, 1996), s.500

¹¹ Bahri Öztürk, Veli Özer Özbek ve Mustafa Ruhan Erdem, **Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku** (Altıncı basım. Ankara: Seçkin Yayınları, 2001), s.801

düzenlenmemiş olan af gibi kurumlar da bu bağlamda hukuki çare olarak kabul edilebilir.¹²

Kanun yoluna konu olabilen bir hatanın giderilmesi, kanun yolu davasının açılması ve sonuçta bir muhakeme yapılması ile sağlanır. İlk muhakemede hata olduğunu iddia eden kimsenin bir dava açması zorunludur. Kararı verenin mi, yoksa hata olduğunu iddia edenin mi haklı olduğu, ilk muhakemeden ayrı bir meseledir. Bu sebeple aykırılık bakımından ortaya çıkan uyuşmazlığın çözümü için de yeni bir yargılama yapılacaktır.¹³

Aykırılık konusundaki uyuşmazlığı çözecek makamın, uyuşmazlık konusu olan kararı veren makamdan başka bir makam olması kuraldır. Buna göre her kanun yolu kural olarak bir derecedir. İstisna olarak aynı makam da uyuşmazlığı çözebilir. Bu durumda kanun yolu bir derece ifade etmez. Kanun yolu muhakemesinde yetkili olan makamın kural olarak daha yüksek makam olması gerekmektedir. İstisnai olarak bu makam, aynı seviyede de olabilir. Örneğin ağır ceza mahkemesinin kararına itiraz edildiğinde, uyuşmazlığı numara olarak bir sonraki daire ya da en yakın ağır ceza mahkemesi çözecektir.¹⁴ Tosun, bu konuda, aynı makamın ya da farklı bir makamın kararı incelemesinin önemli olmadığını, farklı bir makamın kararı incelemesi gibi bir kuralın da söz konusu olamayacağı kanaatindedir. Ona göre yargılama makamı kararlarındaki hukuka aykırılıkları gidermek amacı ile yapılan bütün muhakemeler denetim muhakemesidir. Bu bakımdan bu tür muhakemelerde ele alınan kararın kesinleşmiş olup olmadığı, yargılamayı kararı veren makamın yapıp yapmadığı, bu yola başvurmakla kararın ortadan kalkıp kalkmadığı önemli değildir. Önemli olan yargılama makamının verdiği kararın yeniden yargılanmasıdır. Bu bakımdan ceza kararnamesine karşı koyma gibi durumlarda bile bir denetim muhakemesi söz konusudur.¹⁵

Kanun yolunun yargılama makamı kararlarına karşı olması sebebiyle, kanun yolu davasının açılabilmesi için önceden başka bir davanın açılmış olması gerekir. Savcıların

¹² Faruk Erem, *Diyalektik Açısından Ceza Yargılaması Hukuku* (6. Basım. Ankara: Işın Yayınları, 1986), s.511

¹³ Kunter ve Yenisey, *a.g.e.*, s.1025

¹⁴ Toroslu, *Ceza Muhakemesi*, s.289; Kunter ve Yenisey, *a.g.e.*, s.1027

¹⁵ Tosun, *Suç Muhakemesi*, s.171

kovuşturmama kararına karşı ilk defa yargılama makamına başvurulması, bir tür dava olsa da, kanun yolu davası değildir. Bu sebeple CMUK' ta bu yoldan bahsedilirken kanun yollarından birinin adı olan itiraz ifadesinin kullanılması isabetsizdir.¹⁶

Zorunlu olmadıkça yargılama makamlarını meşgul etmemek ve davaları çabuk sonuca bağlamak amacı ile, ancak önemli kararlara karşı kanun yoluna gidilmesi, buna karşılık önemsiz sayılabilecek kararlardaki hukuka aykırılıklara göz yumulması gerektiği kabul edilmiştir. Bunun sonucu olarak bazı kararların kesin olduğu ve bunlara karşı kanun yoluna başvurulamayacağı hükme bağlanmıştır. Ancak bu durum sadece olağan kanun yolları, yani kesinleşmiş kararlar için kabul edilen itiraz ve temyiz yönünden söz konusudur. Buna karşılık olağanüstü denilen ve sadece kesinleşmiş kararlar aleyhine gidilebilen kanun yolları yönünden böyle bir durum söz konusu değildir.¹⁷

1.2. Amaç

Yargılama, devletin belli makamlarının, devletin egemenliğine dayanarak, bir olayın hukuk normları karşısındaki durumu ile ilgili olarak ortaya çıkan uyuşmazlığı kesin, yerine getirilebilir ve göz önünde tutulabilir bir kararla çözüme kavuşturmasıdır. Aynı şekilde ceza yargılaması da, devletin belli makamlarının, somut bir olayla ilgili suç isnadıyla ortaya çıkan uyuşmazlığı, devletin egemenliğine dayanarak kesin, yerine getirilebilir ve göz önünde tutulabilir bir kararla çözmesi; olay suç ise yaptırımını belirlemesi faaliyetidir.¹⁸

Bu faaliyet devletin en önemli ortaya çıkış nedenlerinden biri olan, adaletin hakim olduğu bir toplum oluşturma amacına hizmet etmektedir. Bu amaca hizmet eden ceza yargılaması faaliyetinin en önemli kısmını ise son soruşturma safhası ve kanun yolları oluşturur.

¹⁶ Toroslu, *Ceza Muhakemesi* s.289; Kunter ve Yenisey, *a.g.e.*, 1027

¹⁷ Toroslu, *Ceza Muhakemesi* s.289 vd.

¹⁸ Toroslu, *Ceza Muhakemesi*, s.21

Kanun yolunun temel amacı kişilerin menfaatlerine, hukuka aykırı yargılama makamı kararlarıyla zarar verilmesini önlemek ve tarafların adalet duygusunu tatmin etmektir.¹⁹

Kanun yolu, aykırılıkları gidermek ve isabetli karar verilmesini sağlamak bakımından sanık için olduğu kadar toplum içinde büyük bir teminattır. Bunun içindir ki muhakeme hukukunda kararlara karşı kanun yolunun açık tutulması genel kuralı oluşturur.²⁰ Yargılama makamlarının kararlarının bu kararları vermiş olanlardan başka merciiler tarafından incelenmesini isteyebilmek, hem hukukun doğru şekilde uygulanmasına hem de kişilerdeki adalet duygusunun tatminine hizmet edecektir.²¹

Muhakeme sırasında yapılan hatalar dışardan daha iyi görünür. Dışarıdan hatayı en iyi görebilecek olanlar ise, o kararı veren yargıca mütalaalarını beyan eden ve bunun kabul olmadığını gören kimselerdir. Yargıçlar arasındaki bilgi ve tecrübe farkı adalette fark oluşturmamalıdır. Kanun yolu zaruretinin gerekçelerinden biri de budur.²²

Bir karar ne kadar çok farklı makam önünde incelenirse; gerçeğe ulaşma imkanı o kadar fazla olacaktır. Çünkü kararın önüne götürüldüğü her makam, onu tekrar inceleyecek, bir önceki makamın kaçırdığı bazı önemli noktaları yakalayabilecek, en saf haliyle hukuki gerçekliğe ulaşabilecektir. Ancak bu amacı gerçekleştirmeye hizmet eden kanun yolları, bütün ceza usulünün son amacı olan adaletin, mümkün olduğu kadar çabuk ve tam gerçekleşmesi idealine zarar vermeyecek şekilde düzenlenmelidir.²³ Özellikle ceza yargılamasının aslında suçsuz kimseler hakkında başlatılmış olması durumunda, yargılamanın zaman kaybetmeden bitirilmesi, sanıkların eski itibarlarına bir an önce kavuşmaları bakımından önemlidir.²⁴ Bu bağlamda yargılama faaliyetinin sonu olmayan bir döngü içerisinde sürüp gitmesinin de kabul edilemez olduğu açıktır. Bu sebeple uyuşmazlıkla ilgili yargılama faaliyetine bir yerde son verilmesi ve bir

¹⁹ Öztürk, Özbek ve Erdem, *a.g.e.*, s.801

²⁰ Kunter ve Yenisey, *a.g.e.*, s.1027

²¹ Toroslu, *Ceza Muhakemesi*, s.288

²² Erem, *Ceza Yargılaması*, s.515

²³ Yüce, *Kanun Yolları*, s.13

²⁴ Nevzat Toroslu, "Ceza Yargılamalarının Çabuklaştırılması Sorunu", *Yeni Türkiye Dergisi*, Yargı Reformu Özel Sayısı, (Ağustos 1996), s.613

sınırın çizilmesi zaruridir. Burada önemli olan bu sınırın nerede çizileceğidir. Bu konuda bir dengenin sağlanması, uyuşmazlıkların çözümüne ilişkin en iyi kanun yolu mekanizmalarının oluşturulması ve bu mekanizmaların yeterli sayıda olması her ülke yasama organının başlıca görevlerindedir.

Kanun yollarının bir amacı da ülkede içtihat birliğini sağlamaktır. Keyfi ve adaletsiz olmadığını telkin etmek isteyen hukuk uygulamasının, bir hukuk çerçevesinde içtihat birliğine ihtiyacı vardır. Bir ülkede yürürlükte olan kanun, uygulandığı başka başka olaylarda ve yerlerde farklı şekilde anlaşılır, değişik içtihatların doğmasına imkan verirse; o ülkede artık hukuk güvenliğinden bahsedilemez. İchtihat birliği kanun önünde herkesin eşitliği prensibinin de sağlam teminatlarındandır.²⁵

2. KANUN YOLU VE YARGIÇ BAĞIMSIZLIĞI İLİŞKİSİ

Devletin başta gelen görevlerinden biri olan adalet dağıtmanın iyi bir şekilde gerçekleştirilmesinin başlıca şartı, adaleti dağıtanların, yani yargıçların bağımsız olmalarıdır. Zira en küçük bir yabancı unsurun müdahalesi ile bile bozulan kurum adalettir. Bu nedenle her hangi bir baskı ya da etki altında karar veren yargıç, adaleti yerine getiremez. Yargıç bağımsızlığı birey hak ve özgürlüklerinin güvencesidir. Bu gerçeği kabul eden bütün hukuk devletleri, yargıç bağımsızlığını anayasal güvence altına almışlardır.²⁶

Yargıci diğer devlet memurlarından ayıran en belirgin özellik, onun bağımsız oluşudur. Bağımsızlık yargılamaya, yasama ve yürütmenin üstünde olduğundan dolayı değil, görevini hakkı ile yapabilmesi için tanınmıştır. Hakimlerin bağımsızlığı, kararları verirken hür olmaları, hiçbir dış baskı ve tesir altında bulunmamaları demektir. Baskı yapılması kadar, yapılabilmesi ihtimali de hakimlerin bağımsızlığını zedeler.²⁷ Anayasamız da yargıç bağımsızlığını m. 138 ile teminat altına almıştır.

²⁵ Yüce, **Kanun Yolları**, s.13

²⁶ Toroslu, **Ceza Muhakemesi**, s.94 vd.

²⁷ Kunter ve Yenisey, **a.g.e.**, s.284

Yargıçların yasama organına, yürütme organına ve içinde buldukları ortamın olumsuzluklarına karşı korunmalarının yanında, yargılama organlarına karşı da korunmaları, yargıç bağımsızlığı ilkesinin bir gereğidir.

Yargılama makamları arasında altlık üstlük gibi bir hiyerarşi, ancak belli bir yargılamada, koordinasyonun haklı kıldığı ölçüde kabul edilebilir. Mesela yüksek makam, kanun yolu muhakemesinin kabul edildiği sınırlar içerisinde aşağı makamın bir kararını bozabilir veya onu bağlayacak bir karar verebilir. Fakat yüksek makamın önceden, genel nitelikte emir ve talimat vermesi yargıç bağımsızlığına ters düşer. Kunter ve Yenisey, bu gerekçeye dayanarak, içtihatı birleştirme kararlarının mahkemeleri bağlayıcılığının, yargıç bağımsızlığına ve Anayasa'ya aykırı olduğu kanaatindedirler.²⁸

Ülkemizde, yargıçların derece bakımından yükselmelerinin ve coğrafi olarak daha elverişli bölgelere atanmalarının, verdikleri kararların yüksek mahkeme kararlarına ne kadar uyduğuyla ve ne kadarının yüksek mahkemeden onanarak döndüğüyle yakından ilişkili olması sebebiyle, bir çok yargıç vicdani kanaatinden çok yüksek mahkemenin somut olayda ne şekilde karar verebileceğini dikkate alarak hareket etmekte ve önüne bir uyuşmazlık geldiği zaman, dosya üzerinde tam bir tetkik yapmadan, hemen benzer uyuşmazlıklarla ilgili emsal karar arayışına girişmektedir. Bu durum her ne kadar ülkede, hukukun benzer olaylarda aynı şekilde uygulanmasına hizmet ediyor gibi görünse de; kanaatimizce yargıç bağımsızlığı ile ciddi tezat oluşturmaktadır. Böylece benzer olaylarda hep aynı tür kanaatin, üzerinde tekrar düşünülmeden yinelenmesi sebebiyle, hukukun olumlu olarak gelişimine de büyük zarar verilmektedir.

Kanun yollarının yukarıda belirttiğimiz şekilde bir takım olumsuz yansımaları olsa da; hukuksal gerçekliğe ulaşmadaki zaruretinin yadsınamayacağı bir gerçektir. Bu sebeple ceza yargılaması bakımından vazgeçilemez bir kurum olan kanun yollarının, yargıç bağımsızlığını zedeleyen yönleri bir bir tespit edilmeli ve bunlara ilişkin çözüm yolları geliştirilerek, bu doğrultuda yeni düzenlemeler yapılmalıdır.

²⁸ Kunter ve Yenisey, a.g.e., s.290

Anayasa mahkemesi kanun yoluna başvurmanın, kanun yolunda kesin ve yargıcı bağlayıcı karar vermenin, yargıç bağımsızlığına aykırı olmadığına karar vermiş (18.2.71, RG 9/7/71); uymama üzerine Genel Kurul' un kararına uymak mecburiyetini de Anayasa' ya aykırı görmemiştir (20.7.77, RG 2.2.78).²⁹

3. KANUN YOLU ÇEŞİTLERİ

3.1. Genel Olarak

Kanun yolları bir çok farklı ayrıma tabi tutulabilir. Biz burada bunlardan en çok kullanılanlara değineceğiz. Bu arada belirtmekte yarar vardır ki; bir ülkede kanun yollarının aynı sisteme göre düzenlenmesi gerekir. Ülkemizde çeşitli muhakeme dallarında farklı sistemler bulunması, ayrı ayrı ülke kanunlarının örnek alınmasının sonucudur. Bu sebeple muhakeme hukuklarımız arasında sistematik bir bütünlük sağlanamamaktadır.³⁰

Tosun, denetim muhakemesi dediği üst kavramı, olağan – olağanüstü, sebebi belli edilmiş – edilmemiş, dava açmakla kararın kalktığı – kalkmadığı, fiilde yanılma sebebiyle başvuru – hukukta yanılma sebebiyle başvuru, istek üzerine yapılan – istek olmadan yapılan, ilk yargılama makamı kararları için – denetim muhakemesi yapan yargılama makamı kararları için, olmak üzere çeşitli açılardan ayrıma tabi tutmuştur.³¹

Ceza muhakemesinde en çok kullanılan ayırım ise olağan ve olağanüstü kanun yolu ayırımıdır. Doktrinde çok kullanılması, bizim de bundan sonraki anlatımlarımızda bu ayırımdan sık sık faydalanacak olmamız ve incele konumuz olan itirazın olağan kanun yollarından olması sebebiyle, bu ayırımı, özellikle de olağan kanun yollarını ayrıntılı olarak incelemeyi uygun görüyoruz.

²⁹ Kunter ve Yenisey, a.g.e., s.290

³⁰ Kunter ve Yenisey, a.g.e., s.1029 Dipnot

³¹ Öztekin Tosun, "Ceza Muhakemesi Hukukumuzda Kanun yollarının Çeşitleri", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt no 35, 1970/1-4: s.9 vd.; Tosun, Suç Muhakemesi, s.170 vd.

3.2. Olağan ve Olağanüstü Kanun Yolu Ayrımı

Henüz kesinleşmemiş kararlara karşı kabul edilen kanun yolları olağan; buna karşılık kesinleşmiş kararlara karşı başvurulabilen kanun yolları ise olağanüstü kanun yollarıdır. Olağan kanun yolları itiraz, istinaf ve temyizdir. Olağanüstü kanun yolları ise başsavcının itirazı, karar düzeltme, muhakemenin yenilenmesi ve yazılı emirdir.³² Olağan kanun yolları kaideyi olağanüstü kanun yolları ise istisnayı oluşturur.

Ancak doktrinde hangi yolların olağan hangilerinin ise olağanüstü olduğu konusunda da tam bir birlik bulunmamaktadır. Örneğin Yurtcan, başsavcının itirazı ile bozma bakımından karar düzeltmeyi, aleyhine bu yollara başvuru kararlar kesin hüküm etkisine sahip olmadıkları için, olağan kanun yolu saymaktadır. Bu fikre göre, başsavcının itirazı yoluna başvurmak için, başsavcıya ilamın kendisine verildiği tarihten itibaren 30 günlük bir süre tanınmıştır. Ancak bu sürenin geçmesiyle Yargıtay'ın kararı yerine getirilebilecek ve bu karar kesin hüküm kuvvetine sahip olabilecektir. Ancak Başsavcıya tanınan süre içerisinde daha karar kesinleşmiş değildir. Bu sebeple başsavcının itirazı olağan bir kanun yoludur. Bu yola yalnız başsavcının başvurabilmesinin kabul edilmesi, bu yolu olağanüstü bir kanun yolu haline getirmez. Karar düzeltmede ise, Yargıtay'ca verilen kararın red, islah ya da düşme olması halinde, bu kararların verilmesi ile karar kesin hüküm kuvvetine sahip olacağından, bu yola gidilerek, doğmuş olan kesin hükmün ortadan kaldırılması istenecektir. Bu hallerde karar düzeltme yolu, olağanüstü bir yol niteliği kazanır. Yargıtay'ca verilen karar, bozma kararı ise, bozma kararının kesinlik kazanmayan bir karar olması sebebiyle, bozma kararlarına karşı karar düzeltme yoluna gidildiği zaman, bu yol olağan kanun yolu niteliği göstermektedir.³³ Ancak doktrinde bir çok yazar tarafından karar düzeltme olağanüstü bir yol olarak kabul edilmekte ve bu sebeple bu yolla düzeltilecek kararların bozma veya düşme kararı olmaması gerektiği savunulmaktadır.³⁴

Yine muhakemenin yenilenmesi yolunun da, bir kanun yolu olup olmadığı hakkında ortak bir kanaat mevcut değildir. Ancak kanun yolu olduğunu kabul edenlerin bile

³² Toroslu, *Ceza Muhakemesi*, s.290

³³ Yurtcan, *Ceza Yargılaması*, s.424

³⁴ Toroslu, *Ceza Muhakemesi*, s.333

etmeyenlerle ortak kanaati, muhakemenin yenilenmesinin normal bir kanun yolu olmadığıdır.³⁵

Özgen, muhakemenin yenilenmesi yoluyla kanun yolları arasında, başvuru zamanı, şekil ve inceleme usulü bakımından hiçbir benzerlik olmadığı gerekçesiyle, bu kurumun kanun yolu sayılamayacağı kanaatindedir. Bu görüşe göre, her iki kurum arasındaki tek benzerlik, geniş manada amaçlarının aynı olmasıdır. Bu nedenle muhakemenin yenilenmesinin bir kanun yolu değil, bir hukuki vasıta olduğunun kabulü gerekir.³⁶

Fransız doktrininde de olağan ve olağanüstü kanun yolu ayrımı yapılmıştır. Ancak bu ayrımında kullanılan ölçütler hukukumuzdakinden farklıdır. Buna göre bir karar aleyhine ilgili herkes tarafından, gerek maddi gerekse hukuki aykırılık iddiası ile kanun yolu mümkünse, bu tür kanun yolları olağandır. Olağan kanun yollarında esas yeniden incelenmekte ve gerekli karar verilmektedir. Olağanüstü kanun yolları ise, olağan kanun yolları tükenince başvurulabilen yollardır. Bunlar, ancak kanunun teker teker gösterdiği durumlarda başvurulabilen ve kararın esas bakımından incelenmediği yollardır. Bu bakımdan Fransız doktrinine göre temyiz, sadece hukuki yönden incelemenin yapılması sebebiyle olağanüstü bir kanun yoludur.³⁷

Ceza Usul Kanunumuzda kanun yolu olarak sadece olağan kanun yollarından itiraz ve temyiz gösterilmiş; buna karşın olağanüstü kanun yolları ayrı ayrı düzenlenmiş, ancak bunların kanun yolu olma özellikleri belirtilmemiştir. İstinaf ise, ülkemizde diğer muhakeme hukuku dallarında olduğu gibi, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nda da düzenlenmemiştir.

Yargı halini alan karar bir bütün olup kısmen yargılaşmadığından, kararın bir kısmı için muhakeme devam ederken, diğer kısmın kesinleştiği iddiasıyla, olağanüstü kanun yoluna gidilemez.

³⁵ Eralp Özgen, **Ceza Muhakemesinin Yenilenmesi** (Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, 1968), s.21

³⁶ Özgen, **a.g.e.**, s.22 vd.

³⁷ Tosun, **Suç Muhakemesi**, s.171 vd.

Ayrıca olağanüstü kanun yoluna gidilince yeni bir muhakeme yapılacağı için, muhakemeye engel olan sebepler olağanüstü kanun yoluna da engel olur. Eğer kanun böyle bir kanun yolunun kabulü ile engel olan sebebe de bir istisna getirmişse, bu durumda olağanüstü kanun yolu muhakemesine engel nedenden söz edilemez. Örneğin muhakemenin lehe yenilenmesi davası, zamanaşımına ve genel affa rağmen açılabilir.³⁸

3.3. Olağan Kanun Yolu Çeşitleri

Olağan kanun yolları, uyuşmazlığın maddi ve hukuki kısımlarının birlikte nazara alınıp alınmaması bakımından, asıl derece (ikinci derece) ve hukuki derece kanun yolu olmak üzere ikiye ayrılır.

3.3.1. Asıl Derece Kanun Yolu

İkinci derece de denilen bu kanun yolunda uyuşmazlık konusunun, yani kararın, hem maddi hem de hukuki yönü incelenir. Uyuşmazlık konusu olan olaya ilişkin olarak elde edilen deliller ve buna bağlı olarak ulaşılan sonuçlar yeniden değerlendirilir. Ayrıca ulaşılan sonuca göre uygulanması gereken kuralların doğru şekilde uygulanıp uygulanmadığı da incelenir.

Asıl derece kanun yolu, hatalı olduğu ileri sürülen kararın ara karar veya son karar olmasına göre itiraz ve istinaf olmak üzere iki çeşittir. İtiraz kanun yolunun ise adi ve acele olmak üzere iki çeşidi vardır.³⁹

3.3.2. Hukuki Derece Kanun Yolu

Hukuki derece kanun yoluna, bu tür tek kanun yolunun temyiz olması sebebiyle, kısaca temyiz yolu da denilir. Hukuki derece kanun yolu sadece hukuki meseleye ilişkin uyuşmazlıkları halletmek üzere kabul edilmiştir. Yani uyuşmazlığa uygulanması gereken hukuk normunun uygulanıp uygulanmadığı, uygulandıysa bunun doğru şekilde yapılıp yapılmadığı konusunda inceleme yapılır.⁴⁰

³⁸ Kunter ve Yenisey, a.g.e., s.1030

³⁹ Yurtcan, CMUK Şerhi, s.699; Toroslu, Ceza Muhakemesi, s.290 vd.

⁴⁰ Yurtcan, CMUK Şerhi, s.699; Kunter ve Yenisey, a.g.e., s.1031

Ülkemizde istinaf mahkemelerinin olmaması sebebiyle, uygulamada temyiz yolunda olayın hem hukuki hem de maddi boyutu incelenmektedir. Böylelikle olayın maddi boyutunun da, tekrardan bir üst makam tarafından incelenmesi sağlanmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM: KANUN YOLU OLARAK İTİRAZ

1. İTİRAZ KAVRAMI

1.1. Tanım

Ceza yargılaması faaliyeti yürütülürken, henüz mahkemenin son kararı ortaya çıkmadan önce de önemli yargısal kararlar verilmektedir. Son kararlarda olduğu gibi bu kararlarda da hukuka aykırılık bulunmaması, ceza yargılamasının amacına önemli derecede hizmet edecektir. Son kararın daha önce verilen ve genellikle ara karar şeklinde nitelendirilen kararların üzerine inşa edildiği düşünülürse, bu kararlara karşı da kanun yollarının kabul edilmesinin ne kadar önemli olduğu kendiliğinden ortaya çıkacaktır.⁴¹

İtiraz, kural olarak yargıçlık makamının, istisnai olarak da mahkeme makamının verdiği kararda, bir hata, bir hukuka aykırılık olduğu iddiası üzerine ortaya çıkan yeni uyuşmazlığın, bir yargılama makamı önüne getirilmesidir. Kural olarak bu yeni uyuşmazlığı bir başka makam çözecektir. İtiraz ancak kesinleşmemiş kararlara karşı kabul edildiğinden, olağan bir kanun yoludur. Öte yandan inceleme hem maddi hem de hukuki yönden yapılabileceğinden itiraz, aynı zamanda asıl derece (ikinci derece) kanun yoludur.

1.2. Amaç

Değişik soruşturma evrelerinden geçen ceza muhakemesi faaliyeti sırasında ve sonunda çeşitli makamlar tarafından bir çok karar verilmesi gerekir. Maddi gerçeğin aranması ve bu arayış sırasında kişilerin çıkarları ile toplumun çıkarlarının çok nazik bir dengede tutulması amacı ile yapılan ceza muhakemesi faaliyetlerini düzenleyen ceza

⁴¹ Yurtcan, CMUK Şerhi, s.717

muhakemesi hukukunda, göz önünde tutulan en önemli noktalardan biri de, verilecek kararlardaki maddi ve hukuki yanlışları mümkün olduğu kadar azaltmaktır.⁴²

Ceza muhakemesi sırasında kararlar iki yönden zararlı olur. Birincisi, muhakeme sırasındaki yanlış kararlar, son karara etki ederek onun da yanlış olmasına sebebiyet verebilir. İkincisi, gerek sanığın, gerek diğer muhakeme hukuku sujelerinden bir kısmının muhakemenin yürüyüşü sırasında haksızlığa uğramaları sonucunu doğurmak sureti ile, oluşturulmak istenen dengeyi kişiler aleyhine bozar. Bu suretle ceza muhakemesi hukukunun gerçekleştirmeye çalıştığı amaçları gerçekleştirmek mümkün olmaz.⁴³

İtiraz, ceza muhakemesinde son karardan önce verilen hatalı kararların doğurabileceği, yukarıda saydığımız zararlı sonuçları, engellemek ve ceza muhakemesinin amacına uygun olarak yürütülmesini sağlamak için, kanun koyucu tarafından kabul edilmiş bir kanun yoludur.

2. KAVRAMSAL GELİŞİM

Verilen bir kararın tekrar başka bir makam tarafından gözden geçirilmesi, adalet görevini yerine getirecek mahkemeler kurulduktan sonra söz konusu olmuştur. Adalet görevinin, klanda olduğu gibi, doğrudan doğruya halk tarafından yerine getirildiği zamanlarda, bir kararın tekrar incelenmesi söz konusu değildi.⁴⁴

Yasama, yürütme ve yargılama ayrımı ilk defa ortaya çıktığı sıralarda, yargıçlar taraflarca sadece o uyuşmazlığı çözüme kavuşturmak için seçilirlerdi. Yapılan anlaşma sonucu hakem durumundaki yargıcın kararlarına uymak mecburi olduğundan, ne taraflar için bir kanun yolu vardı; ne de yargıç kararından dönebiliyordu.⁴⁵

⁴² Nevzat Gürelli, "İtiraz," *Ceza Adaleti Reformunun İlkeleri Sempozyumu – Kanunoyolları*, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayını, 1970), s.64

⁴³ Gürelli, *a.g.e.*, s.64

⁴⁴ Feridun Yenisey, *Ceza Muhakemesi Hukukunda İstinaf ve Tekrar Kabulü Sorunu* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1979), s.13

⁴⁵ Yenisey, *İstinaf*, s.13

Mahkemeler kurulduktan ve adet itibariyle yargıç sayısı çoğaldıktan sonra, yargıçlar arasında bir hiyerarşi bulunmadığı için, sadece yargıcın görevini kötüye kullandığı veya tanığın yalan tanıklık yaptığı ileri sürülebiliyordu. Ancak mahkemeler hiyerarşisi meydana geldikten sonra, gerçek anlamda kanun yolu kavramı ortaya çıkmış ve gelişen süreçte kanun yolu çeşitleri oluşmuştur.⁴⁶

18. yüzyılda Montesquieu, Volter, Beccaria gibi düşünürler sayesinde, maddi ceza hukuku ile birlikte, ceza usul hukuku da değişim geçirmeye başladı. İşkence kaldırıldı ve engizisyon usulü giderek itibarı kaybetti. 1808 tarihli Fransız Ceza Usul Kanunu (Code D'instruction Criminelle) aydınlanma çağının derin izlerini taşır ve bugünkü modern ceza usul hukukunun temellerini oluşturur. Mevaz kanunumuz olan Alman Ceza Usul Kanunu (Strafprozessordnung) da, özellikle kanun yolları bölümü bakımından, Code D'instruction Criminelle'den önemli ölçüde etkilenmiştir.⁴⁷

Code D'instruction Criminelle'de, itiraz da dahil olmak üzere belli başlı kanun yolları düzenlenmişti. Bu kanuna göre, itiraza başvurmak için kanunda sayılmış belli sebeplere dayanmak gerekmiyor ve dava, hem hukuki hem de maddi yönden kontrol edilebiliyordu.⁴⁸

Code D'instruction Criminelle'nin kanun yolları kurumu, 1879 tarihli Mehakimi Nizamiyenin Teşkilatı Kanunu ile hukukumuza girmiş ve 1924 yılına kadar uygulanmıştır.⁴⁹

1924 yılında Mehakimi Nizamiyenin Teşkilatı Kanununun yürürlükten kaldırılmasından sonra, Alman Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'ndan iktibas edilen Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu (CMUK.) 1929 yılında yürürlüğe girmiştir.

1929 yılından günümüze kadar geçen süreçte, CMUK'ta, hukukun gelişimine paralel olarak, birçok değişiklik yapılmıştır. Usul Kanunumuzun üçüncü kitabının ikinci

⁴⁶ Yenisey, **İstinaf**, s.13

⁴⁷ Yüce, **Kanun Yolları**, s.16

⁴⁸ Yüce, **Kanun Yolları**, s.16 vd.

⁴⁹ Yüce, **Kanun Yolları**, s.17

faslında, 297 ve 304. maddeler arasında düzenlenen itiraz yolu, 1973 yılında 299 ve 303. maddelerde,⁵⁰ daha sonra ise 1992 yılında 298 ve 299. maddelerde⁵¹ yapılan değişikliklerle birlikte CMUK' ta ki son halini almıştır.

3. TERİM SORUNU

Gerek mevzuatımızda, gerek uygulamada ve gerekse doktrinde, terminoloji bazen büyük problemler doğurmaktadır. Türk hukukçularının bir çok temel kavramda birleşmemiş olmaları terminoloji sorununun asıl nedenidir. Terminoloji, tarafların anlaşmalarını kolaylaştıran ve hatta mümkün kılan bir araç olduğuna göre, üzerinde hassasiyetle durulmalıdır.⁵²

Bir ülkenin hukuk dilinde kullanılan terimlerin özenle seçilmesi ve kullanılması gerekir. Farklı kurumlar için aynı terimin kullanılması ya da aynı kurumu ifade etmek için gereğinden fazla terim bulunması, hukukun anlaşılabilirliğine büyük zarar vermekte; hukuk ilmiyle uğraşanların bile birbirlerini anlayamaz hale gelmelerine neden olmaktadır. Özellikle farklı kurumları ifade etmek için aynı terimin kullanılması, metin içinde o terimin hangi anlamı ile kullanıldığının anlaşılmasının yanında, hukuk dilinin dar bir alana sıkışıp kalmasına da yol açmaktadır.

Çalışma konumuz olan itiraz yolunda da, terminoloji ile ilgili problemler yaşanmaktadır. Kanunlarımızda itiraz terimi, kanun yolu olsun olmasın her türlü hukuki çareyi ifade etmek için kullanılmaktadır. Kovuşturmama kararına itiraz, ceza kararnamesine itiraz, temyiz yolunda temyiz sebeplerini belirtmek için kullanılan temyiz itirazları ifadeleri buna örnek gösterilebilir.⁵³

⁵⁰ Erdener Yurtcan, **Ceza Yargılaması Yasası 1973 Değişikliği**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul 1978, s.92 vd

⁵¹ Erdener Yurtcan, **CMUK Ceza Yargılaması Hukuku 1992 Değişiklikleri**, Kazancı Yayınları, İstanbul 1993, s.34

⁵² Güreli, **a.g.e.**, s.69

⁵³ Turhan Tufan Yüce, "Ceza Muhakemeleri Usulünde İtiraz," **Adalet Dergisi**, (1962/5-6), s.491; Güreli, **a.g.e.**, s.69; Kunter ve Yenisey, **a.g.e.**, s.1044 dipnot; Nurullah Kunter, "Tartışmalar – İtiraz," **Ceza Adaleti Reformunun İlkeleri Sempozyumu – Kanunyolları**, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1973) s.193, Sulhi Dönmezer, "Tartışmalar – İtiraz," **Ceza Adaleti Reformunun İlkeleri Sempozyumu – Kanunyolları**, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1973), s.198

Bir metinde itiraz terimi geçtiği zaman, bunun itirazın hangi anlamında kullanıldığını tespit etmek, her zaman kolay olmamaktadır. Bunun yanında yabancı dillerden çeviri yaparken de büyük problemler yaşanmaktadır. Örneğin ceza kararnamesine itiraz, Alman hukukunda “Einspruch” terimi ile ifade edilirken; kanun yolu anlamında itiraz “Beschwerde” terimi ile ifade edilmiştir. Ancak bizde her ikisine de itiraz denilmesi sebebiyle, bu terimlerin Türkçe karşılığına bakıldığında, ikisi için de “itiraz” ifadesi ile karşılaşılmaktadır.⁵⁴

İtiraz yolundaki terim karmaşasına son vermek için, gerek doktrinin ve gerekse uygulamanın, kanun yolu olmayan hukuki çareleri belirtmek için başka kavramlar kullanmasının yeterli olacağı kanaatindeyiz. Ancak kanun yolu olmamasına rağmen, itiraz terimi ile ifade edilen kurumlar için farklı terimler geliştirirken, her hukukçunun aynı kurum için farklı bir terim kullanması ve uygulamanın da kendine göre terimler geliştirmesi, mevcut durumu daha da kötü hale getirecektir. Bu sebeple bu sorunun çözümü için doktrin ve uygulamanın ortak hareket etmesi şarttır.

4. İTİRAZ VE ADİL YARGILANMA HAKKI

4.1. Adil Yargılanma Kavramı

4.1.1. Genel Olarak

İnsan toplumlarında yöneten ve yönetilen farklılaşmasının gündeme gelmesiyle beraber, devlet olgusu da ortaya çıkmıştır. Giderek artan nüfus, beraberinde kargaşa ve düzensizliği de getirince, insanlar kendilerini güven altına alabilmek ve haklarını koruyabilmek açısından, devlet kurumuna ihtiyaç duymuşlardır.⁵⁵

Ortak yararları ve karşılıklı ilişkileri nedeniyle bir topluluk halinde yaşamayı tercih eden insanlar, toplumu meydana getirirler. Bu toplumda sebep ve amacı ne olursa olsun, bireylerin itaatini sağlayan üstün bir otorite belirir ve varlığını kabul ettirirse, o

⁵⁴ Kunter ve Yenisey, a.g.e., s.1044 dipnot

⁵⁵ Anıl Çeçen, **İnsan Hakları**, (Ankara: Gündoğan Yayınları, 1995), s.93

andan itibaren devlet ortaya çıkmış demektir. Böylelikle sosyal yapı, belirtilen özellikleri taşıyan bir otoritenin ortaya çıkması ile, artık siyasal bir yapı haline dönüşür.⁵⁶

Bir ülkenin devleti, kendi ülkesinde yaşayan insanların, başta yaşam hakkı olmak üzere, tüm haklarını korumak ve bunları güvenceli bir düzene bağlamak zorundadır. Aksi durumda devlet denen olgu, kendi varlık nedeniyle çelişik bir duruma düşer.⁵⁷ Devletin ülkede yaşayan insanlara güven vermesinin en önemli şartı ise adil ve insan haklarına saygılı bir hukuk sisteminin bulunmasıdır. Adil bir hukuk düzenine sahip olan devlette, haksızlığa uğrayan herkes, hukuk düzenine uygun olarak yetkili makamlar aracılığı ile adaletin sağlanmasını temin edebilir. Bunun sonucunda da adalete ve dolayısıyla devlete olan güven sağlanır.

Bir ülkede hukuk düzeninin oluşturulması, hukuk kurallarının belirlenmesi, yargılama makamlarının çalışma usullerinin düzenlenmesi, hep adaleti sağlamaya yönelik çalışmalardır. Bu sebeple adalet kavramının içeriğinin belirlenmesinde fayda olacağı kanaatindeyiz.

Kimi sözcükler, düşünce yaşamının çok boyutlu gelişmeler göstermesi ve bunun sonucunda ortaya çıkan kavram kargaşalığından dolayı anlam kesinliğini yitirmişlerdir. Özgürlük, demokrasi, adalet gibi sözcükler çok boyutlu anlamlar kazanan sözcüklerin başında gelmektedirler. Adalet kavramının belirsizliği biraz da değişkenliğinden kaynaklanmaktadır. Yer ve zamana göre değişen anlam, kavramın içeriğinin tam anlamıyla belirlenmesini önlemiştir. Bazen bir akarsuyun bir yanında haklı sayılan davranış, karşı kıyıda haksız görülebilmektedir.⁵⁸

En genel anlamıyla adalet, hak ve hukukun gerçekleşmesi, yerini bulması olarak tarif edilebilir.⁵⁹

⁵⁶ Yahya Kazım Zabunoğlu, **Kamu Hukukuna Giriş** (Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1973) s.35

⁵⁷ Çeçen, **İnsan Hakları**, s.93

⁵⁸ Anıl Çeçen, **Adalet Kavramı** (Ankara: Gündoğan Yayınları, 1993), s.11

⁵⁹ Çeçen, **Adalet**, s.17

Hak ve hukukun yerini bulması şeklindeki tanımlama, her ne kadar adaletin hukuk ötesi anlamlarına ışık tutamıyorsa da, çalışma konumuzun içeriğini belirlemek açısından yeterli olacağı düşüncesindeyiz. Yoksa hakkında yüzlerce kitap yazılan bir kavramı birkaç sözcük ile tam olarak açıklama iddiamız bulunmamaktadır.

Adaleti sağlama amacının modern hukuktaki en önemli yansımalarından birisi de adil yargılamadır. Adalet, ancak adil bir yargılama yapılmasıyla sağlanabilir. Adil olmayan kurallarla yapılan yargılama sonucunda, hukuki gerçekliğe ulaşılması ve haklı - haksız ayrımının yapılması zordur. Bu sebeple adil yargılanma hakkı, kişinin temel haklarından biri olarak kabul edilmiş ve bir çok uluslararası sözleşmede düzenlenmiştir.

Adil yargılanma hakkını düzenleyen uluslararası belgelerin hepsi, aynı hukuksal statüde değildirler. Bazı belgeler, kendilerini bağlı saymaya karar veren devletler için hukuken bağlayıcı nitelikteki sözleşmeler şeklindeyken; sözleşme dışı nitelikteki diğer belgeler, devletlerin dikkate almaları gereken standartlar üzerinde uluslararası toplumun görüş birliğini yansıtmaktadır. Hepsi birlikte adil olmayan yargılamalara karşı korunmanın temel çatısını oluştururlar.⁶⁰

Uluslararası sözleşme niteliğindeki belgeler ve bunların kabul tarihleri şu şekildedir: Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi (1966), İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ya da Onur Kırıcı Muamele ve Cezaya Karşı Sözleşme (1984), Çocuk Hakları Sözleşmesi (1989), Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Sözleşme (1979), Her Türlü Irk Ayrımcılığının Tasfiye Edilmesine Dair Uluslararası Sözleşme (1965)⁶¹

Uluslararası sözleşme niteliğinde olmayan belli başlı belgeler ve bunların kabul tarihleri ise şu şekilde sayılabilir: İnsan Hakları Evrensel Bildirisi (1948), Herhangi Bir

⁶⁰ Uluslararası Af Örgütü, **Adil Yargılanma Hakkı** (İstanbul: İletişim Yayınları, 2000). s.31

⁶¹ Uluslararası Af Örgütü, a.g.e., s.34 vd.; Sözleşme metinleri için bkz. Osman Doğru, **İnsan Hakları Uluslararası Mevzuatı (International Human Rights Instruments)**, (İstanbul: Beta Yayınları, 1998)

Biçimde Tutulan ya da Hapsedilen Kişilerin Korunması İçin İlkeler Bütünü (1988), Yargı Bağımsızlığına İlişkin Temel İlkeler (1985)⁶²

Bunlar dışında uluslararası kuruluşlar insan haklarını korumak amacıyla bölgesel bildiri ve sözleşmeler de geliştirmişlerdir. İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi de Avrupa kıtasına ilişkin olarak bölge devletleri tarafından oluşturulan ve adil yargılanma hakkını düzenleyen önemli bir belgedir.⁶³

Bu belgelerdeki düzenlemeler ışığında adil yargılama kavramını şu şekilde tanımlayabiliriz: Adil yargılama, yargılamanın olanaklar ölçüsünde gerçekleri yansıtabilmesi için, uyuşmazlığın tarafları arasında fiili ve hukuki bir fark gözetmeksizin, iddia ve savunmaların eşit ölçülerde ve karşılıklı olarak yapıldığı dürüst bir yargılamadır.⁶⁴

4.1.2. Adil Yargılanma Hakkının İçeriği

Adil bir yargılamanın olabilmesi için gerekli olan tüm şartlar, adil yargılanma hakkının içeriğini oluşturur. Adil yargılanma hakkı sadece duruşma sırasında sanığa tanınan hakları kapsamaz; kişinin sanık sıfatını kazanmasından itibaren adil yargılamanın gereklerinin yerine getirilmesi gerekir. Örneğin duruşmadan önce tutuklanan veya gözaltına alınan sanığın, derhal bir yargıcın ya da hukuken yargılama yetkisine sahip başka bir görevlinin önüne çıkartılması, adil yargılamanın gereklerindedir.⁶⁵

Anayasamızın 36. maddesinin başlığı “hak arama hürriyeti”dir. Bu maddeye göre; herkes meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle, yargı mercileri önünde davacı ve davalı olarak iddia ve savunma hakkına sahiptir. Hiçbir mahkeme görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınmaz. Anayasanın 36. maddesinin, adil

⁶² Uluslararası Af Örgütü, a.g.e., s.37 vd; Sözleşme metinleri için bkz. Doğru, a.g.e.

⁶³ Uluslararası Af Örgütü, a.g.e., s.44

⁶⁴ Süheyl Donay, İnsan Hakları Açısından Sanığın Hakları ve Türk Hukuku (İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1982), s.41

⁶⁵ Uluslararası Af Örgütü, a.g.e., s.101

yargılanma hakkını içerdiği kolayca ileri sürülemez. Belki bir tür yorum ile hak arama hürriyetinin adil yargılanma hakkını da içinde barındırdığı söylenebilir.⁶⁶

1924, 61 ve 82 Anayasalarında adil yargılanmanın, açık bir anayasa hükmü kimliğinde ele alınıp düzenlendiğini söylemek olanaklı değildir. Bireylerin adil yargılanma haklarının varlığı, insanlığın ortak aklının ve değerlerinin, evrensel temel hukuk ilkelerinin bir gereğidir. Mahkemelerin yargılamayı adalet ilkelerine uygun bir biçimde yapıp, bitirmeleri, işin doğal ve olağan bir gereğidir. Bu nedenlerle adil yargılanma hakkı ve adil yargılama yapma görevinin Anayasalarımızda ayrıca düzenlenmesine gerek görülmemiştir.⁶⁷

Adil yargılanma hakkının içeriğini oluşturan temel unsurları şu şekilde sıralandırabiliriz:

- Özgürlük Hakkı (Zorunlu kalınmadıkça sanığın gözaltına alınamaması veya tutuklanamaması)
- Tutuklanan Kişilerin Bilgilendirilme Hakkı
- Duruşma Öncesi Hukuki Yardım Alma Hakkı
- Tutuklanan Kişilerin Dış Dünyaya Ulaşma Hakkı
- Tutuklanan Kişilerin Derhal Bir Yargıç ya da Başka Bir Yargısal Görevlinin Önüne Çıkarılma Hakkı
- Tutuklamanın Hukukiliğine İtiraz Hakkı
- Makul Sürede Yargılanma Hakkı
- Savunma Hazırlamak İçin Yeterli Zaman ve Kolaylıklara Sahip Olma Hakkı
- İnsani Sorgulanma Hakkı
- İnsani Koşullarda Tutulma ve Tutukluluk Sırasında İşkence Görmeme Hakkı
- Mahkeme ve Hukuk Önünde Eşitlik Hakkı
- Hukuki, Bağımsız ve Tarafsız Bir Yargı Yerinde Yargılanma Hakkı

⁶⁶ Yahya Kazım Zabunoğlu, "Adil Yargılanma Hakkı ve Adil Yargılama Yapma Görevi", **Yeni Türkiye Dergisi**, İnsan Hakları Özel Sayısı II, s.938

⁶⁷ Zabunoğlu, **Adil Yargılanma**, s.936

- Adil ve Ateni Muhakeme Hakkı
- Suçu İkrara ve Kendi Aleyhine Tanıklığa Zorlanmama Hakkı
- Bizzat ya da Avukat Aracılığı ile Kendini Savunma Hakkı
- Duruşmalarda Hazır Bulunma Hakkı
- Tanık Dinletme ve Sorgulama Hakkı
- Gerekli Hallerde Çevirmen ve Çeviri Hakkı
- Kanun yollarından Faydalanabilme Hakkı (Kararların Bir Üst Mahkemede İncelenmesini İsteme Hakkı)

4.2. Adil Yargılanma Hakkı Bakımından İtiraz

Adil yargılamanın en önemli gereklerinden birisi de, sanığın kanun yollarından faydalanabilme hakkıdır. Sanık, kendisi hakkında yargılama makamı tarafından verilen kararların, bir üst mercide incelenmesini isteyebilmelidir. Bunun için gerekli kurumlar ülkenin mevcut yargılama sistemi içerisinde düzenlenmeli ve sanığa bunlara kolaylıkla başvurabilme imkanı tanınmalıdır.

Diğer kanun yolları gibi itiraz kurumunun da adil yargılanma hakkı bakımından büyük önemi vardır. Bir ceza muhakemesi sisteminde itiraz yolunun bulunmaması halinde, yargılama sırasında büyük olumsuzlukların yaşanması kaçınılmazdır. Böyle bir durumda sanık, mahkemenin verdiği son kararlar dışındaki kararların, bir üst merci tarafından incelenmesini hiçbir zaman isteyemeyecektir. Her ne kadar son karara etkili ara kararların son kararla birlikte temyiz edilebilme imkanı varsa da, bunun dışındaki ara kararlar ve yargıçlık makamı kararlarına karşı başvurulabilecek tek kanun yolu itirazdır.

Örneğin hakkında tutuklama kararı verilen bir sanık, buna karşı ancak itiraz yoluna başvurabilir. Sanığa böyle bir imkan tanınmaması durumunda, sanık belki muhakemenin sonuna kadar gereksiz yere tutuklu kalacak; kanun yoluna gidebilme imkanı bulunmadığı için de, haklılığını bir başka makam önünde ileri süremeyecektir.

İtirazın sanığa sağladığı güvence ve hukuksal gerçekliğe ulaşmadaki gerekliliği göz önüne alındığında, itiraz yolunun adil yargılamanın gereklerine göre düzenlenmediği bir

hukuk sisteminde, adaleti sağlamanın imkansızlığı açıkça ortadadır. Bu sebeple ceza muhakemesi kanunlarında itiraz yolu dikkatle düzenlenmeli ve taraflara, bu yola başvurabilmeleri için gerekli zaman ve diğer imkanlar tanınmalıdır.

5. İTİRAZ EDİLEBİLEN VE EDİLEMİYEN KARARLAR

İtiraz edilebilen ve edilemeyen kararları belirlemeden önce, konuyla yakından ilgili bazı ceza muhakemesi kavramlarını açıklamanın, anlatım açısından daha iyi olacağı kanaatindeyiz. Bu sebeple öncelikle, yargıçlık kararı – mahkeme kararı ayrımını, daha sonra ise ara karar – son karar ayrımını kısaca belirlemeyi uygun görüyoruz.

5.1. Yargıçlık ve Mahkeme Kararı Ayrımı

Yargıçların kararları yargılama makamlarına göre, yargıçlık makamı kararları ve mahkeme makamı kararları olmak üzere ikiye ayrılır. Hazırlık soruşturması sırasında verilen yargıç kararları yargıçlık kararlarıdır. Son soruşturmada da bu tür kararlar söz konusudur. Toplu mahkemelerde başkanın veya naip yargıcın vermesi gereken kararlar, mahkemeyi oluşturan tek yargıç tarafından verilse bile, yargıçlık makamı kararlarıdır.⁶⁸

Aynı şekilde tali ceza uyuşmazlıklarını çözecek merci, mahkeme olarak değil de, yargıç veya başkan olarak gösterilmişse, bunların söz konusu uyuşmazlıkları çözen kararları da yargıçlık kararlarıdır.

Buna karşılık son soruşturmada verilen kararların büyük çoğunluğu mahkeme kararlarıdır. Toplu mahkemelerde kurul tarafından verilmesi gereken kararlar, tek yargıçlı mahkemede verilse bile, mahkeme makamı kararıdır.

Yargıçlık kararlarının verilebilmesi için, kanunda aksine hüküm yoksa, savcının dahi mütalaasının alınmasına gerek yoktur. Oysa mahkeme kararlarının verilmesi için, aksine hüküm yoksa, savcının ve karar duruşmada veriliyorsa ayrıca iki tarafın mütalaalarının alınması gereklidir.⁶⁹

⁶⁸ Toroslu, *Ceza Muhakemesi*, s.147; Gürelli, *a.g.e.*, s.65

⁶⁹ Toroslu, *Ceza Muhakemesi.*, s.147

5.2. Ara ve Son Karar Ayrımı

Mahkemelerin bütün kararları psikolojik bakımdan birer hükümdür. Muhakemenin her aşamasında verilen bu hükümlerin bir kısmı hazırlayıcı, bir kısmı ise son karardır.⁷⁰

Mahkeme kararları, uyuşmazlığın çözümüne etkisi yönünden, ara kararlar ve son kararlar olmak üzere ikiye ayrılır. Son kararlar, uyuşmazlığı çözen, davanın esasını halleden, ceza davasını ve dolayısıyla ceza muhakemesi ilişkisini sona erdiren kararlardır. Beraat ve mahkumiyet kararları bu neviden kararlardır.

Aslında son karar olmamalarına rağmen uyuşmazlığı dolayısıyla çözen kararlar da son karar sayılabilir. Çünkü bu kararlardan sonra başka bir karar verilmeyecektir. Red ve düşme kararları bu tür kararlardır.⁷¹

Ara kararlar ise, uyuşmazlığı ve dolayısıyla ceza muhakemesi ilişkisini sonuçlandırmayan, ancak son kararları hazırlayan, bu kararlara götüren kararlardır. Ara kararlar son karara esas teşkil edip etmemelerine göre ikiye ayrılabilir.

Son karara esas teşkil eden ara kararlar, son kararın verilmesiyle bağlantısı olan kararlardır. Örneğin yargıcın reddi veya yetkisizlik davasının reddi kararları gibi. Bu kararlar son kararla temyiz edilebileceğinden (CMUK. m.306), ayrıca itiraz yolu tanınmasına gerek görülmemiştir.

Son karara esas teşkil etmeyen ara kararları, son karar ile bağlantısı olmayan kararlardır. Bu kararlara karşı temyiz yoluna gidilemeyeceği gibi, bazı istisnalar hariç (CMUK. m.298), itiraz da edilemez.⁷²

5.3. İtiraz Edilebilen Kararlar

Gerek mahkeme gerekse yargıçlık kararlarının hatalı olduğuna inanılanlardan, sadece düzeltilmeleri gerekli ve yararlı olanların itiraz yoluna konu teşkil etmesinden

⁷⁰ Kunter ve Yenisey, a.g.e., s.419

⁷¹ Toroslu, **Ceza Muhakemesi**, s.147

⁷² Toroslu, **Ceza Muhakemesi**, s.147 vd.

doğal bir şey olamaz.⁷³ Bu şekilde hem yargılama makamlarının gereksiz yere zaman kaybı olmayacak, hem de uyuşmazlık daha çabuk çözüme kavuşturulacaktır.

İtiraza başvurudaki gereklilik ve yararı var sayarken başvurulacak ölçü, söz konusu hatalı kararların, düzeltilmemesi halinde, muhakemenin sonucuna veya kişilerin haklarına olumsuz etkiler yapması, zararlı olmasıdır. Eğer böyle bir sakınca oluşmayacaksa, kararların düzeltilmesi ile zaman geçirmek doğru olmaz.⁷⁴

Bu konuda göz önünde tutulması gereken bir diğer nokta da, itiraz edilebilecek kararlar için başka bir kanun yolunun bulunup bulunmadığıdır. Böyle bir kanun yolunun bulunması halinde, ayrıca itiraz kanun yolunu da açık bulundurmak bir yarar sağlamayacaktır. Örneğin son kararlar ve onlara esas teşkil eden ara kararlar için temyiz kanun yolu kabul edildiğinden, bunlara karşı ayrıca itiraz yolunu açmanın anlamı yoktur.⁷⁵

Kararlardaki önemsiz aykırılıklara göz yummak ve ancak önemli aykırılıklara karşı kanun yolu davası kabul etmek zaruretinden, kanun koyucu, itiraz yolu bakımından hangi aykırılıkların önemli olduğunu itiraz olunabilecek kararları göstermek sureti ile belirtmiştir.

Yargıçlık makamı kararlarına kural olarak itiraz olunabilir. Yargıçlık kararı ifadesini kanun kullanmamış, bunları tek tek sayma yolunu benimsemiştir. CMUK. m.298'de mahkeme kararlarına itiraz ele alındığı halde, yargıçlık makamının kararlarına itirazı düzenleyen CMUK. m.297'de "mahkeme naibi ve istinabe olunan hakimin kararları ile asliye mahkemesi başkan veya hakiminin ve sulh hakiminin duruşmaya taalluk etmeyen kararları aleyhine itiraz olunabilir" denilmiştir. Burada duruşmaya taalluk etmeyen tabiri, mahkemece verilmeyen, yani toplu mahkemelerde kurul tarafından verilmesi gerekmeyen, anlamında anlaşılmalıdır. Kanunun ağır ceza mahkemesi başkanından

⁷³ Gürelli, a.g.e., s.65

⁷⁴ Gürelli, a.g.e., s.65

⁷⁵ Gürelli, a.g.e., s.66

bahsetmemesinin sebebi, ağır ceza mahkemesinin asliye mahkemesinin bir dairesi olmasıdır. Bu sebeple kanun koyucu onu ayrıca belirtme gereği duymamıştır.⁷⁶

Kanun, aksi yazılı olmadıkça yargıçlık makamının kararlarına itirazı kabul ettiğinden, itiraz edilebilecek kararları ayrıca göstermeye gerek yoktur. Buna karşılık itiraz olunamayacak yargıçlık kararları, kanunda bir bir gösterilmelidir. Nitekim bazı yargıçlık kararlarına istisnai olarak itiraz edilemez. Örneğin yargıcın reddi isteminin kabulüne ilişkin karara, eski hale getirme isteminin kabulüne ilişkin karara, itiraz üzerine verilen yargıçlık makamı kararına itiraz etmek mümkün değildir.⁷⁷

Mahkeme makamı kararlarına kural olarak itiraz olunamaz. Kararın duruşma sırasında ya da duruşma hazırlığı devresinde verilmiş olmasının önemi yoktur.

İtirazı mümkün mahkeme kararlarını belirleme konusunda mehzaz kanun ile usul kanunumuz birbirinden oldukça farklıdır. Mehzazda kural, mahkeme kararlarına itirazın mümkün olduğu, ancak son karar ve ona etki eden ara kararlara itiraz edilemeyeceği şeklindedir.⁷⁸

Gürelli, kanunda belirtilen istisnalar dışında mahkeme kararlarına itirazın kabul edilmemesinin ve bu şekilde mehzazdan ayrı düzenlenme yapılmasının, bazı durumlarda doğabilecek ihtiyaçları cevapsız bırakacağı kanaatindedir. Zaten Alman Ceza Usul Kanunu, son karara etki eden ve onunla sıkı ilişkisi bulunan kararların temyiz edilebilmesinden dolayı, bu kararların itiraza konu teşkil edemeyeceği kuralını koyarak, her mahkeme kararına karşı itiraz yoluna gidilmesi nedeniyle işlerin uzamasının önüne set çekmiştir. Gerçi hangi ara kararların son kararla sıkı ilişki içinde olduğu konusunda kesin bir kıstas yok ise de, ihtiyaç ve şartlara göre içtihatlarla bu sorun ortadan kaldırılabilir.⁷⁹

⁷⁶ Kunter-Yenisey, a.g.e., s.1045; Toroslu, **Ceza Muhakemesi**, s.299

⁷⁷ Toroslu, **Ceza Muhakemesi**, s.299; Yusuf Aktaş, **Ceza Davalarında Yasayolları Zamanasını ve Süreler**, (İstanbul: Yasa Yayınları, 1979) s.83

⁷⁸ Yüce, **İtiraz**, s.499; Gürelli, a.g.e., s.71

⁷⁹ Gürelli, a.g.e., s.72

Gerçekten de mahkeme kararlarına ilişkin genel kural sebebiyle, uygulamada bir kısım sorunlar oluşmakta ve bu nedenle kanunda açıkça yazılı olmamasına rağmen, bazı mahkeme kararlarına karşı itiraz kabul edilmektedir. Bu şekilde kanunda yazılı kuralın aksine uygulamalar, hukuk devleti olmanın gerekleriyle tamamen çelişen bir durumdur. Nitekim yasamanın açıkça düzenlediği bir kural, yargı organı tarafından göz ardı edilmekte ve yasamanın iradesi dışında bir hukuk oluşturulmaktadır.

Bir ülkede hukukun ilerlemesi için içtihat hukukunun, hukuk sistemi içerisinde etkin rol alması gerektiği ve bu şekilde yargı mercilerinin ihtiyaçları yasamaya göre çok daha çabuk yerine getirebileceği savunulabilir. Biz de bu görüşe kısmen katılmaktayız. Ancak içtihat hukuku kanunun çizdiği çerçevede hareket etmelidir. Yoksa hiçbir zaman yasa koyucunun ortaya koyduğu açık iradesiyle tamamen zıt bir uygulama oluşturmamalıdır. Maalesef ülkemizde itiraz yoluna ilişkin bazı konularda, yukarıda da örneklediğimiz gibi, yasamanın açık iradesine tamamen zıt içtihatlar oluşturulmaktadır.

Mahkeme kararlarından bir kısmı son karardır. Ülkemizde bunlara karşı asıl derece olarak itiraz değil; temyiz söz konusudur. Mahkemenin bazı ara kararları da son karara esas teşkil eder. Örneğin yetkisizlik davasının reddi olan yetkililik kararı, yargıcın reddi davasının esassız olduğu kararı bu çeşit kararlardandır. Bu kararlar son kararlarla birlikte temyiz edilebildiğinden, bunlar aleyhine ayrıca itiraz yolu kabul edilmesine ihtiyaç duyulmamıştır. Ara kararların bir kısmı ise son karara esas teşkil etmez. Bu çeşit ara kararlarına karşı temyiz yolu tanınmadığı gibi, kural olarak itiraz yolu da kabul edilmemiştir.⁸⁰

İtiraz edilebilecek mahkeme kararlarının kanunda açıkça gösterilmesi gerekir. CMUK. m.298'e göre; mahkemenin tutuklamaya, tutukluluğun devamına, el koymaya ve üçüncü kişilere ilişkin kararlarına karşı itiraz olunabilir. Kanunun 298. maddesinde belirtilen bu haller dışında, mahkemenin duruşmada verdiği madde yönünden yetkisizlik kararına (CMUK. m.263/2), sanığın şuurunun incelenmesi kararına (CMUK. m.74), temyiz başvurusunun kabule şayan olmaması sebebiyle reddi kararına (CMUK. m.315), muhakemenin yenilenmesi isteminin kabule şayan olup olmadığı veya

⁸⁰ Kunter-Yenisey, a.g.e., s.1046

muhakemenin yenilenip yenilenmemesi kararına (CMUK. m.340), cezaların yerine getirilmesi sırasında mahkemeden alınması gereken – açıklama muhakemesi, infazın geri bırakılması veya durdurulması muhakemesi, cezaların ıçtımā muhakemesi ve mahkumiyet kararında değişiklik muhakemesi sonunda verilen - kararlara (CMUK. m.405) karşı da itiraz yoluna gidilebilir.⁸¹

Bu kararlar dışında yukarıda da belirttiğimiz üzere, kanunda açıkça gösterilmese de uygulamada itiraz edilebilirliği kabul edilen kararlar da vardır. Bunlar:⁸²

- Yer yönünden yetkisizlik kararları
- Mahkemece verilen kamu davasının durması kararı (Bu karar, kamu davasını esastan çözümlen son karar niteliğinde olmaması nedeniyle temyiz olanağı bulunmadığından, itiraz edilebilir kararlardan kabul edilmiştir.)
- Açılmış bir şahsi davanın şahsi dava ile yürütülemeyeceği gerekçesiyle, usule ilişkin işlemlerin durdurulmasına yönelik olarak mahkemece verilen kararlar.
- şartla salıvermeyi uygun gören kararlar
- TCK. m.430/1 ve m.416/2 uyarınca verilen mahkumiyet kararlarının temyizinden sonra, sanıkla mağdurenin evlenmeleri nedeniyle verilen cezanın çektirilmesinin ertelenmesi kararları (TCK. 424/1)
- Adli sicildeki hükümlülük kaydının silinmesi istemi hakkındaki kararlardır.

“CMUK.’un 17. maddesinde bildirildiği vechile mahkemenin vereceği yetkisizlik kararlarına karşı ilgililer tarafından 297. Madde gereğince itiraz olunabileceğine...” (İBK. 28.03.1946, E.1, K.6)

“şahsi davanın reddine dair yargılama açılmadan, dava belgeleri üzerinden verilen kararın sulh ceza mahkemesinin duruşmaya ilişkin olmayan kararı olduğu, bu itibarla da CMUK.’un 297. maddesi uyarınca itiraza tabi kararlardan bulunduğu cihetle, şahsi davacı vekilinin davanın reddine mütedair 17.4.1995 tarih ve 1995/394-330 sayılı karara karşı Asliye ceza mahkemesinde yaptığı itirazın bu merci tarafından incelenip

⁸¹ Toroslu, **Ceza Muhakemesi**, s.299

⁸² M. Naci Ünver, **Ceza Yargılamasında Yasa Yolları ve Bireysel Başvuru Hakkı** (Ankara: Tüze Yayıncılık, 1998), s.9

karara bağlanması gerekirken temyiz isteği niteliğinde olduğundan bahisle verilen red kararı için merciince CMUK.'un 343. maddesine göre işlem yapılması mümkün olup bu nedenle temyize konu hüküm bulunmadığından dosyanın tetkiksiz olarak mahalline iadesine..." (2. CD. 23.9.1997, E.13463, K.11937)⁸³

"3682 sayılı yasanın 8. maddesine göre Adli Sicil'deki hükümlülük kaydının silinmesi talebinin reddine ilişkin olarak duruşma açılmaksızın evrak üzerinde verilen kararların temyiz olanağı bulunmayıp, CMUK.'un 297. maddesi uyarınca itiraz yoluna başvurulabileceğinden, temyiz isteğinin CMUK.'un 317. maddesi gereğince istem gibi reddine..." (8. CD. 16.12.1996, E.14844, K.16222)

"Esasla birlikte verilmiş müsadere kararına karşı özel yasaya dayanılarak vaki iade isteği hakkında duruşma yapılmaksızın verilen iade kararının temyiz kabiliyeti bulunmamış olduğundan, söz konusu karar CMUK.'un 297. maddesi gereğince itirazı kabil kararlardan bulunmuş olduğu cihetle temyiz dilekçesinin itiraz dilekçesi olarak kabulü ile merciince incelenmek üzere dosyanın iadesine, karar verilmiştir." (3. CD. 29.11.1979, E.7793, K.8968)

"CMUK'un 298/1 maddesine göre mahkemenin duruşma sırasında verdiği karar aleyhine itiraz edilemez. Ancak: davetiye tebliğine rağmen duruşmaya gelmeyen tanığa verilen para cezası kararına, tanığın üçüncü şahıs olması nedeniyle, sözü geçen yasanın aynı maddesinin 2. fıkrası uyarınca itiraz edilmesi mümkündür" (4. CD. 30.4.1975, E.2543, K.2404). "Yargılamanın durmasına ilişkin sulh ceza mahkemesi kararına karşı adi itiraz yoluna gidilmesi olanaklıdır. Bunun için süre söz konusu değildir" (8. CD. 27.1.1988, E.1988/s K.1988/578).⁸⁴

5.4. İtiraz Edilemeyen Kararlar

Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun sistemine göre itiraz olunamayan kararlar şunlardır:⁸⁵

⁸³ Malkoç ve Güler. *Uygulamada Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu* (Ankara: Adil Yayınevi, 1998) Cilt no 2: s.1076

⁸⁴ Yurtcan, *CMUK Şerhi*, s.718 vd.

⁸⁵ Kunter-Yenisey, *a.g.e.*, s.1047 vd.

- Kanun yolu ancak yargılama makamlarının kararlarına karşı olduğundan, savcılık kararlarına itiraz söz konusu değildir.
- İstisnai olarak itiraz edilemeyeceği kabul edilen yargıçlık kararları da vardır. Örneğin itiraz muhakemesinde yargılama görevi yapan yargıçlık kararlarına, kural olarak itiraz olunamaz. Bunlara karşı temyiz yolu da kabul edilmediğinden bu kararlar kesindir.
- Mahkeme kararlarına karşı kural olarak itiraz kabul edilmemiştir. Ancak yukarıda da belirttiğimiz üzere bu kuralın bir çok istisnası bulunmaktadır.
- Yargıtay'ın temyiz yolunda verdiği kararlara karşı sadece olağanüstü kanun yollarına başvurulabilir. Bunlar Yargıtay Başsavcısı'nın itirazı ve karar düzeltme yollarıdır. Bu olağanüstü kanunyolları, Yargıtay'ın hukuki derece mahkemesi olarak verdiği kararlar bakımından düşünülmüştür. Yargıtay'ın esas mahkeme olarak faaliyette bulunması, bir başkan veya üyenin ilk soruşturma ile görevlendirilmesi ve bu görevlendirilen kişinin yargıçlık kararlarını vermesi söz konusu olabilir. Bu hallerde verilen kararlara karşı itiraz yoluna başvurulabilir.
- Kanunda açıkça belirtilmemekle birlikte içeriği bakımından itiraza müsait olmayan kararlar da vardır: Bazı hallerde itirazın konusu kalmaz. Aykırılığın ve dolayısıyla yanlış kararın ortadan kalktığı, bu kararın yerine yeni bir kararın geldiği durumlarda itiraza gerek kalmamış demektir. Örneğin tutuklamanın devamı kararı verildikten sonra ilk tutuklama kararına itiraz edilememesi gerekir. Aykırı olduğu ileri sürülen karar bir başka kararla hükümsüz kalmış ise; yine durumda da aykırılığı gidermek için kanun yoluna başvurmaya gerek yoktur. Örneğin tutuklama kararının geri alınmasına karar verildikten sonra, ilk tutuklama kararına itiraz olunamaz.

“Şartlar gerçekleştiğinde tecil bir karara gerek olmaksızın düşer. Bu bakımdan bir karar verilmesine ihtiyaç yoktur. Bu itibarla tecilin düşmesine dair verilen karara karşı itiraz yolu kapalıdır” (As. Yarg. 2. D 4.3.1971, E.102, K.100). “Kaçak elektrik

kullandığı tespit edilen muteriz hakkında, yönetmelik uyarınca tükettiği elektrik üzerinden hesap ve fatura edildiğine göre, anlaşmazlık hukuki mahiyette olup bu konuda itirazın tetkiki sulh ceza mahkemesinin görevine girmediğinden iptal kararı verilemez” (7. CD. 19.6.1992, E.1992/1852, K.1992/3708).⁸⁶

6. İTİRAZIN İÇERİĞİ

İtiraz, maddi ve hukuki sebeplere dayanabilir. Son karar ve son karara esas teşkil eden ara kararlara karşı itiraz yoluna gidilememesinin dışında, sadece hukuki sebeplere dayanmak zorunluluğunun bulunmaması ile de itiraz, temyiz yolundan ayrılır. Hukuki veya maddi sebeplerden birine dayanabilen istinaf ve itiraz arasındaki fark ise, birincisinin dava bittikten ve son karar verildikten sonra, son karara karşı gidilebilecek bir yol olmasına karşın; ikincisinin son karardan önceki aşamada kullanılabilecek bir kanun yolu olmasıdır.⁸⁷

İtiraz yeni olaylara ve delillere de dayanabilir. İtiraz konusu kararı vermiş olan makamda ileri sürülmemiş olaylar ve deliller, itirazı inceleyecek makamın önüne getirilebilir. İtirazı inceleyecek makam bunları da dikkate alarak ve hatta gerekirse sadece yeni olay ve delillere dayanarak, yeni bir karar verebilir.⁸⁸

İtiraz üzerine incelemeyi yapacak makam, sadece başvuruda hatalı olduğu iddia edilen noktaları inceleyecektir.⁸⁹ Bu sebeple itirazın dayandığı maddi ve hukuki sebepler başvuru dilekçesinde açıkça gösterilmelidir.

⁸⁶ Yurtcan, **CMUK Şerhi**, s.719

⁸⁷ Yüce, **Kanun Yolları**, s.52

⁸⁸ Yüce, **Kanun Yolları**, s.52 vd.

⁸⁹ Kunter ve Yenisey, **a.g.e.**, s.1051

7. İTİRAZ ÇEŞİTLERİ

7.1. Genel Olarak

İtiraz, acele ve adi itiraz olmak üzere iki çeşittir. Kanun bunları ayrı ayrı düzenlememiş, ikisini birlikte ele almış, sadece acele itiraz bakımından farkları göstermekle yetinmiştir (CMUK. m.304). Bu istisnalar dışında kalan genel hükümler acele itirazda da uygulanacaktır. Adi ve acele itiraz dışında kanunun itiraz dediği, ancak yapısı itibariyle kanun yolu anlamında itiraz olmayan bazı kurumlar da vardır. Bunlara da bu başlık altında değinmeyi uygun görüyoruz.

7.2. Adi İtiraz

Kural, itirazın adi olmasıdır. Bu sebeple bir itirazın adi olduğunun kanunda belirtilmesine gerek yoktur. Ayrıca adi itiraz davasının açılması için herhangi bir süre de kabul edilmemiştir. Karar itiraz edilebilir oldukça, her zaman bu yola başvurulabilir.

Adi itirazda kendisine başvuru, yani itiraz edilen kararı veren makam, itiraz sebeplerini haklı bulursa kararını değiştirebilir. Aksi halde bu makam itiraz başvurusunu üç gün içinde, başvuruyu inceleyecek mercie gönderir.(CMUK. m.299/4)

Adi itiraz, acele hallerde doğrudan doğruya, itirazı inceleyecek yargılama makamına da yapılabilir.(CMUK. m.299/3)

7.3. Acele İtiraz

Bu itiraz türü istisnai bir yoldur. Bu sebeple kanunda itirazın acele olduğu açıkça belirtilmelidir.

Acele itirazda başvuru, itiraz edilen kararı veren makama yapılmış olsa bile bu makam kararını değiştiremez.(CMUK. m.304)

Acele itiraz süreye bağlıdır. Bu süre kural olarak bir haftadır (CMUK. m.304) ve kararın tefhimi veya tebliği tarihinden itibaren başlar. İstisnai olarak bazı savcılar bakımından bu sürenin bir ay veya otuz gün olarak kabul edildiği de vardır.⁹⁰

- İtiraz eden savcılık, kararına itiraz olunan mahkeme yanındaki savcılık olmayıp, o durumdaki savcılık ise; yani sulh mahkemesinin çevresi içinde bulunduğu asliye mahkemesi yanındaki savcılık veya o asliye mahkemesi yanındaki ağır ceza savcılığı ise, süre bir aydır. Bu süre kararın tefhiminden itibaren başlar (CMUK. m.310).
- İtiraz eden savcılık, üst savcılık sıfatı ile, sulh veya asliye mahkemesinin ya da bu mahkeme yargıçlarının kararlarına itiraz ediyorsa, süre 30 gündür (Yürürlük Kanunu m.28). Bu süre ara veya son kararın tefhimi tarihinden başlar. Tefhim olunmayan kararlarda, kanun yolu davasını asıl açmakla yetkili savcıya tebliğ tarihi esas tutulmalıdır.

7.4. CMUK'ta Düzenlenen Özel İtiraz Halleri

Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunumuzda, ceza muhakemesi sujeleri tarafından yapılan ve yapısı itibariyle itiraz olmayan bazı işlemler için de itiraz ifadesi kullanılmıştır. Sık karşılaşılması, tez konumuza olan yakınlıkları ve ifade benzerlikleri sebebiyle ve de itiraz kanun yoluyla bu tür itirazlar arasındaki farkları göstermek bakımından yararlı olacağı kanaatiyle, kovuşturamama kararına ve ceza kararnamesine itirazı kısaca incelemeyi uygun gördük.

7.4.1. Savcının Kovuşturamama Kararına İtiraz

Kamu davasının açılması konusunda esas itibariyle iki sistem söz konusudur. Birincisine göre, ceza davası açmakla görevli resmi makam, dava açmak için aranan kanuni şartlar gerçekleşince, ceza davasını açmaya mecburdur. Buna ceza davasının mecburiliği denilmektedir. İkinci sisteme göre ise, ceza davasının açılması için kanuni şartların gerçekleşmiş olması yetmez; ayrıca davanın açılmasında kamu yararının da

⁹⁰ Kunter-Yenisey, a.g.e., s.1049

bulunması şartı aranır. Bu sebeple her olayda, kamusal yarar düşüncesi ile gereklilik takdiri yapılacaktır.⁹¹

Ceza Muhakemesi Hukukumuzda istisnalar dışında kamu davasının mecburiliği ilkesi kabul edilmiştir. CMUK 148/2'ye göre; “kanunda aksine hüküm bulunmadığı takdirde Cumhuriyet Savcısı ceza takibini gerektirecek hususlarda yeterli delil mevcut ise kamu davasını açmakla mükelleftir.”⁹² Ayrıca CMUK. m.163/1'de de “yapılan hazırlık tahkikatı sonunda, toplanan deliller kamu davasının açılması için yeterli ise Cumhuriyet Savcısı mahkemeye bir iddianame vermek suretiyle kamu davasını açar” denilmek suretiyle mecburilik ilkesine işaret edilmiştir.⁹³

Mecburilik ilkesinin iki istisnası bulunmaktadır. Bunlar şu şekildedir:⁹⁴

- Sanığa soruşturma sonunda verilecek cezanın, bir başka suçtan dolayı kesin hükümlerle mahkum olduğu veya olacağı cezaya etkisinin olmaması (CMUK. m.149)
- Şahsi davaya konu olan suçlarda Cumhuriyet savcısının kamu yararı görmemesi (CMUK. m.346).

C. Savcısı suça ilişkin belgeleri inceledikten sonra, yukarıda belirttiğimiz istisnaların varlığına kanaat getirirse veya eylemin suç teşkil etmediği, bir muhakeme şartının gerçekleşmediği, vs. sonucuna ulaşırsa kamu davası açmayabilir. Bu hallerde verilen takipsizlik kararına iki şekilde itiraz mümkündür. Bunlardan birincisi idari, ikincisi ise adli itirazdır.

Adli itiraz, CMUK m.165'te şu şekilde düzenlenmiştir: “şikayetçi aynı zamanda suçtan zarar gören kimse ise, kararın kendisine tebliğ edildiği tarihten itibaren on beş gün içinde, bu kararı veren cumhuriyet savcısının mensup olduğu ağır ceza işlerini

⁹¹ Kunter – Yenisey, a.g.e., s.167; Toroslu, **Ceza Muhakemesi**, s.29

⁹² Yurtcan, **Ceza Yargılaması**, s.43; Bahri Öztürk, **Ceza Muhakemesi Hukukunda Kovuşturma Mecburiyeti** (Ankara: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1991), s.134

⁹³ Öztürk, **Kovuşturma Mecburiyeti**, s.134

⁹⁴ Turan, a.g.e., s.27

gören mahkeme dairesine en yakın bulunan ağır ceza işlerini gören mahkeme başkanına itiraz edebilir.”⁹⁵

Kovuşturmama kararına karşı yapılan bu başvuruyu kanun her ne kadar itiraz olarak nitelendirse de, bu başvuru bir itiraz değildir. Çünkü itiraz, ancak yargılama makamlarının kararlarına karşı gidilebilen bir kanun yoludur. Oysa burada savcılık makamının vermiş olduğu bir karar söz konusudur. Dolayısıyla bu karara karşı en yakın ağır ceza mahkemesi başkanına yapılan başvuru, uyuşmazlığın çözümü için yargılama makamında açılan tali bir ceza davasıdır ve bu davaya kovuşturmama davası adı verilmektedir.⁹⁶

7.4.2. Sulh Ceza Yargıcının Ceza Kararnamesine İtiraz

Toplumun sanayileşmesine paralel olarak suç sayısı artmaktadır. Bunun sonucunda yargılama makamlarının iş yükü çoğalmakta, bundan dolayı adaleti süratle yerine getiremeyen devletin itibarı da zarar görmektedir. Bu sorunun çözümü için düşünülen çarelerden birisi de özel yargılama yöntemlerinin uygulanmasıdır. En azından hafif suçlar için özel yöntemlerle yapılan yargılama sayesinde, bir taraftan yargılama makamlarının işi azaltılırken; diğer taraftan hafif suçlar bakımından uyuşmazlıklar süratli bir şekilde sonuçlandırılarak, suçlulukla daha etkili bir şekilde mücadele edilebilmektedir.⁹⁷

CMUK. m.386 ile m.391 arasında, sulh ceza yargıcının ceza kararnamesi düzenlenmiştir. Buna göre, sulh ceza mahkemesinin görevi içinde bulunan suçlardan dolayı savcının açacağı dava üzerine, sulh yargıcı duruşma yapmaksızın, bir ceza kararnamesiyle sanığın mahkumiyetine karar verebilir (CMUK. m.386). Sulh yargıcı, bu kararı, savcı tarafından önüne getirilen delillere göre ve başka bir araştırma yapmadan verecektir. Maddede karar verilebilir denildiği için, şartlar mevcut olsa dahi ceza kararnamesi verilmesi zorunlu değildir. Bu sebeple sulh yargıcı, duruşma yapmaksızın ceza verilmesinde sakınca görürse, duruşma yapmaya karar verebilir⁹⁸

⁹⁵ Ali Haydar Karahacıoğlu ve Mehmet Altın, **Kanunlarımızda Müddetler** (Ankara: Adalet Yayınevi, 2001), s.246

⁹⁶ Toroslu, **Ceza Muhakemesi**, s.249; Kantar, **a.g.e.**, s.348

⁹⁷ Soyaslan, **a.g.e.**, s.381

⁹⁸ Turan, **a.g.e.**, s.166; Toroslu, **Ceza Muhakemesi**, s.283

(CMUK. m.387). İlgili maddelerden olan m.390'da ise, ceza kararına itiraz üzerine ne şekilde bir yol izleneceği belirtilmiştir. Ceza kararına itiraz süresi, kararın tebliğinden itibaren sekiz gündür (CMUK. m.388).⁹⁹ Belirtmek gerekir ki; kanun, hafif para cezası, ağır para cezası, bir meslek ve sanatın tatili ve müsadereye ilişkin kararlara karşı gelme durumunda, kanun yolu olan itirazdaki gibi bir prosedür öngörmüştür. Bu hallerde itiraz Asliye ceza mahkemesi yargıcı veya başkanı tarafından CMUK. m.301,302, ve 303 maddelerine göre incelenmektedir.

Tosun'a göre, ceza kararına karşı koyma bir kanun yolu çeşididir.¹⁰⁰ Yargıtay da vermiş olduğu bir çok kararında, ceza kararına yapılan itirazın, kanun yolu anlamında itirazla aynı mahiyette olduğunu belirtmiştir.¹⁰¹

“İtiraz üzerine duruşmaya gelmeyen ve bir müdafî de göndermeyen maznunun itirazı 391. maddeye göre reddedilecek ve bu ret, itirazın reddi kararı mahiyetinde olacak ve CMUK'un 303. maddesine göre kat'i mahiyet arz edecektir” (CGK. 14.5.1951, E.99, K.74).

Adalet Bakanlığının konuyla ilgili bir mütalaası ise şu şekildedir: “CMUK.'un 386. maddesine tevfi kanun sulh yargıçlarına verilen ceza kararları davanın esasına taalluk ettiği cihetle bu kararlar aleyhine itiraz edilmek icap eder. Şu kadar ki, muayyen bir hadde kadar cezayı mucip kabahatlere münhasır olmak üzere hususi fasılda tedvin edilmiş olan bu hususi usul muhakemesinde kanun istisnaen mevrudine (amacına) hasrı icap edeceğinden C. Savcılarını ancak Yargıtay yolu açık olan ceza kararları aleyhine umumi hükümler dairesinde Yargıtay yoluna başvurabilirler. Keyfiyet mutalaaten bildirilir.”¹⁰²

Bakanlık görüşünde, öncelikle ceza kararına itirazın mümkün olmadığı belirtilmekte, daha sonra ise CMUK'da itiraz imkanı getirildiği için istisnai olarak

⁹⁹ Toroslu, **Ceza Muhakemesi**, s.283

¹⁰⁰ Tosun, **Kanun Yolu Çeşitleri**, s.29-30

¹⁰¹ Ali Karagülmez, **Ceza Kararına ve Önödeme** (İkinci bası. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2002), s.56

¹⁰² Karagülmez, **a.g.c.**, s.56

sanığın itiraz hakkı olduğu, savcılar bakımından belirtilen hususlarda temyiz yolunun da açık bulunduğu ifade edilmektedir.

Kanaatimizce, itiraz bir kanun yoludur ve kararnameye karşı koymaktan farklıdır. Nitekim bir kanun yolunda, yargılama makamının verdiği kararda aykırılık olduğu iddiasıyla ortaya çıkan uyuşmazlık çözülmektedir. Oysa ceza kararnamesine karşı koymayla duruşma talep edilmekte ve ceza kararnamesi tümüyle ortadan kalkmaktadır. Ayrıca son kararlara karşı, itiraz kanun yoluna başvurmak mümkün değildir. Buna karşın ceza kararnamesi ile davanın esası halledilmektedir ve bu yönüyle ceza kararnamesi son karar niteliğindedir. Bu sebeple kanunda itiraz yerine karşı koyma teriminin kullanılmasının daha doğru olacağı kanaatindeyiz.

8. MEDENİ VE İDARİ YARGILAMA HUKUKUNDA İTİRAZ

Medeni usul hukukumuzda kanun yolları, sadece son kararlar için kabul edilmiştir. Mahkemelerin ara kararları için kabul edilmiş genel bir kanun yolu yoktur.¹⁰³ İtiraz, genel bir kanun yolu müessesesi olarak düzenlenmiş olmasa da, farklı anlamları ve işlevleri olan bir kavram olarak medeni usul hukukumuz içerisinde bulunmaktadır. Örneğin ihtiyati tedbir kararına karşı, bu kararı veren mahkemeye itiraz edilebilir.¹⁰⁴ İhtiyati tedbire ilişkin olarak HUMK.'da özel bir düzenleme olduğu için, bu karara karşı, kararı veren makama başvurulabilmektedir. Ancak bu şekilde bir düzenlemenin olmadığı hallerde, mahkemelerin ara kararlarına karşı gidilebilecek herhangi bir hukuki çare yoktur. Örneğin, davalının süresi içinde ileri sürdüğü yetki itirazının reddine ilişkin ara karara karşı, taraflar herhangi bir kanun yoluna başvuramazlar. Bu ara karara karşı, ancak dava sonunda verilen son kararla birlikte kanun yoluna başvurma imkanı vardır.¹⁰⁵

HUMK'a göre yine bazı istisnai hallerde (çekişmesiz yargıda), sulh mahkemesinin kararına karşı asliye mahkemesine itiraz edilebilir (bkz. MK. m.422-461-488). Bu

¹⁰³ Baki Kuru, Ramazan Arslan ve Ejder Yılmaz, **Medeni Usul Hukuku** (On ikinci basım. Ankara: Yetkin Yayınları, 2000), s.723; Hakan Pekcanitez, **Medeni Usul Hukuku** (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2000) s.401

¹⁰⁴ Muhammet Özkes, **İcra İflas Hukukunda İhtiyati Haciz** (Ankara: Seçkin Yayınevi, 1999), s.314

¹⁰⁵ Pekcanitez, **a.g.c.** s.401

hallerde, sulh mahkemesinin kararı için doğrudan doğruya temyiz yoluna başvurulamaz.¹⁰⁶ İlk bakışta bu tür hukuki çareler, incelemenin üst makam tarafından yapılması sebebiyle, kanun yolu gibi görünmektedir. Ancak bunlar, istisnai birkaç durum için söz konusu olmaları sebebiyle, medeni yargılama hukukumuzda kanun yolu olarak itiraz kurumunun bulunduğu delil gösterilemezler. Çünkü bir kanun yolu müessesesinden söz edebilmek için, bu yolun genel bir müessese olarak kanunda düzenlenmesi gerekir. Oysa yukarıda da belirttiğimiz üzere, HUMK.'da itiraza ilişkin böyle bir düzenleme bulunmamaktadır.

İdari yargılama hukukumuzda ise itiraz, bir kanun yolu çeşidi olarak yer almaktadır. İtirazla ilgili kurallar, İdari Yargılama Usulü Kanununun 45, 47, 48. maddelerinde ve Bölge İdare Mahkemeleri Kanununun 7. maddesinde düzenlenmiştir.¹⁰⁷

8.6.2000 tarihli ve 4577 sayılı kanunla, idari yargıda itiraz yolunun kapsamı genişletilmiş ve bazı dava konuları hakkında temyiz yolu kaldırılmıştır. Bu son değişiklikten sonra idari yargılama hukukumuzda itiraz edilebilen kararlar şunlardır:¹⁰⁸

- Tek hakimle verilen vergi ve idare mahkemesi kararları
- İdare ve vergi mahkemelerinin İYUK. m.45'de belirtilen kurul kararları

İdari yargıda ancak kanunda belirtilen son kararlar itiraza konu olabilir. İYUK. düzenlemesinde itiraz yolu, temyiz yoluna benzetilmiş; itirazın temyiz şekil ve usullerine tabi olduğu belirtilmiştir. Kanunda itiraz terimi kullanılmasına rağmen, aslında burada düzenlenen bir tür temyizdir.¹⁰⁹ Çünkü itiraza konu olan kararlar da, temyiz yargılamasına konu olan kararlar gibi son karardır. Bu bakımdan ceza usulündeki itiraz yolu ile idari yargılama usulündeki itiraz arasında önemli bir fark bulunmaktadır. Nitekim ceza usulünde son kararlara karşı itiraz mümkün değildir.

İtiraz süresi, tebliğ tarihini izleyen günden itibaren 30 gündür. İtirazda yetkili mahkeme, kararı veren mahkemenin yargı çevresinde bulunan Bölge İdare

¹⁰⁶ Kuru, Arslan ve Yılmaz, **a.g.e.**, s.85

¹⁰⁷ A. Şeref Gözübüyük ve Güven Dinçer, **İdari Yargılama Usulü** (İkinci basım, Ankara: Turhan Kitabevi, 2001), s.874 vd.

¹⁰⁸ Gözübüyük ve Dinçer, **a.g.e.**, s.875

¹⁰⁹ Şeref Gözübüyük, **Yönetim Hukuku** (On üçüncü basım, Ankara: Turhan Kitabevi, 1999) s.406

Mahkemesidir. Bölge İdare Mahkemeleri incelemeyi kural olarak evrak üzerinde yapar. İtiraz incelemesi sonunda Bölge İdare Mahkemesince verilen karar kesindir. Bu kararlar aleyhine temyiz yoluna gidilemez.¹¹⁰ İdari yargılama usulünde itiraz merciinin tek olması da, ceza usulü ile fark oluşturmaktadır. Çünkü ceza usulünde itiraz incelemesini yapacak merci, kararına itiraz edilen makamın, yargıçlık veya mahkeme makamı olmasına ve derecesine göre değişmektedir.

İtiraz yoluna başvurulması verilen kararın uygulanmasını durdurmaz. Ancak itirazı incelemeye yetkili Bölge İdare Mahkemesi, teminat karşılığında, yürütmenin durdurulmasına karar verebilir.¹¹¹

¹¹⁰ Gözübüyük ve Dinçer, a.g.e., s.877

¹¹¹ Gözübüyük ve Dinçer, a.g.e., s.877

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:
İTİRAZDA USUL VE İTİRAZIN DİĞER OLAĞAN KANUN YOLLARI İLE
KARŞILAŞTIRILMASI

1. İTİRAZA BAŞVURU VE BAŞVURUNUN NETİCELERİ

1.1. Başvuru

1.1.1. Başvuru Hakkı

Kanun yoluna başvurma hakkı, tarafların yargılama makamının verdiği bir karardaki hataların ve hukuka aykırılıkların giderilmesini isteme hakkıdır. Kanun yoluna başvurabilmek için karardan zarar görmüş olmak gerekmez. Kararın ilgilileri tatmin etmemiş olması yeterlidir.¹¹²

Bu hak bakımından öncelikle belirtilmesi gereken nokta, bu hakkı kullanacak olanların, yasada öngörülen yollardan birini seçmelerinin mümkün olmadığı, fakat belirli konularda kanunda öngörülen yollardan uygun olana başvurmak mecburiyetinde olduklarıdır. Örneğin yasada temyiz yolu açık olan bir karara karşı, bu yola gidilmesi zorunludur. Böyle bir durumda itiraz yoluna başvurmak mümkün değildir. Kanun yollarından yararlanan kişinin kanun yolunun ismini koyarken ya da başvuracağı makamı seçerken yanılması durumuyla bunu karıştırmamak gerekir. Kanun, kanun yolunun seçiminde değil; bunun ismini koymada ya da makamda yanılmayı bağışlamış (CMUK. m.293), fakat kişiye itirazı mümkün olan bir kararı temyiz yolunda inceletme olanağı tanımamıştır.¹¹³

İtiraz yoluna başvurma hakkından söz etmek için itiraza konu olabilecek bir kararın doğmuş, ortaya çıkmış olması şarttır. Bunun önemi kendini haktan vazgeçme

¹¹² Toroslu, *Ceza Muhakemesi*, s.291

¹¹³ Yurtcan, *CMUK Şerhi*, s.700

kavramında gösterir. Kararın henüz ortada olmadığı durumlarda, bundan vazgeçmek mümkün olmadığı gibi, bu yolda bir irade beyanı da geçersizdir.

Diğer kanunyollarında olduğu gibi itirazda da iddia hakkı, sadece asıl ceza muhakemesinde iddia makamını işgal edenlere verilmemiştir. Çünkü itiraza konu olabilecek bir kararda aykırılık olduğunu, sadece asıl muhakemede iddia makamını işgal edenlerin ileri sürebileceği düşünülemez. Asıl muhakemede müdafaa makamını işgal edenler de itiraz yoluna başvurma hakkına sahiptirler. Kararda aykırılık olduğunu iddia eden taraf itiraz muhakemesinde iddia makamını, karşı taraf ise müdafaa makamını işgal edecektir.

Asıl muhakemede iddia ve müdafaa makamlarını işgal edenlerin her ikisi de verilen kararın hatalı olduğu kanaatinde olabilirler. Bu durumda ortada iki itiraz muhakemesi var demektir. Bu iki muhakemenin bağlantı sebebi ile birleştirilmesine bakılarak ortada tek bir muhakeme olduğu düşünülmemelidir.¹¹⁴

Olağan kanun yollarına başvurmaya hakkı olanlar, itiraz yoluna başvurabilirler.¹¹⁵ Ancak her türlü olağan kanun yoluna başvuramamakla birlikte itiraz yoluna başvurabilenler de vardır. Ayrıca belirtmek gerekir ki; itiraza başvurma hakkından her ilgili bağımsız olarak faydalanabilir.¹¹⁶

İtiraz yoluna başvurabilecek olanları daha ayrıntılı bir şekilde incelemeyi uygun görüyoruz:

1.1.1.1. Savcılık

Diğer kanun yollarında olduğu gibi itiraz yoluna başvurma yetkisine sahip olanların başında da savcılık gelmektedir (CMUK. m.289). Savcılık, yargıcın verdiği kararı beğenmezse, bu karar aleyhine itiraz yoluna gidebilir. Bu başvuru, yapıldığı iddia

¹¹⁴ Kunter ve Yenisey, a.g.e., s.1032

¹¹⁵ Karadayı, a.g.e., s.43 vd.: Çetinkaya, a.g.e., s.753

¹¹⁶ Yurtcan, CMUK Şerhi, s.701

edilen hatanın mahiyetine göre sanığın aleyhine olabileceği gibi, sanığın lehine de olabilir. Çünkü muhakemenin amacı maddi gerçeği bulmaktır.¹¹⁷

Savcı, üçüncü şahsın lehine de itiraz yoluna gidebilir. Örneğin müsadereye ilişkin verilmiş olan karara veya davete icabet etmedikleri için para cezası ile mahkum edilmiş olan şahit ya da bilirkişi hakkında verilmiş olan kararlara karşı, ilgili üçüncü kişiler lehine kanun yoluna gidebilir.¹¹⁸

İtiraz davası açmaya yetkili olan savcılık, kural olarak kararına karşı kanun yolu davası açılan yargılama makamı yanındaki savcılıktır. Sulh mahkemesi nezdinde savcılık bulunmadığından, sulh mahkemesinin kararlarına karşı, yargı çevresi içinde buldukları asliye ve ağır ceza mahkemeleri nezdindeki C. Savcılıkları tarafından itiraz yoluna başvurulabilecektir. Bu makamlar yönünden itiraza başvurma süresi tefhim tarihinden itibaren bir aydır. Kanunun bu durumu sadece temyiz yönünden düzenlemiş olmasına rağmen (CMUK. m.310); uygulamada burada yetkili olan savcılığın, kıyas yoluyla itiraz yoluna da gidebilmesi kabul edilmiştir.¹¹⁹

Kararına karşı kanun yoluna gidilen mahkeme yanındaki savcılıktan başka, ağır ceza mahkemesi nezdindeki savcılığa da, istisnai olarak, üst savcılık sıfatı ile, kanun yolu davası açma hakkı verilmiştir. Dolayısıyla ağır ceza mahkemesi yanındaki savcılık, sulh ve asliye mahkemelerinin, hatta sulh ve asliye yargıçlıklarının kararlarına karşı itiraz yoluna gidebilecek bir savcılık sayılmıştır (Yürürlük K. m.28/2).¹²⁰

“Ağır ceza mahkemelerinin yer cumhuriyet savcılarının kaza dairelerine dahil asliye ve sulh mahkemelerinden çıkan kararlar aleyhine otuz gün içinde itiraz ve temyiz yetkileri bulunmaktadır.” (9. CD. 7.11.1986, E.4969, K.6330).¹²¹

¹¹⁷ Toroslu, **Ceza Muhakemesi** s.291

¹¹⁸ Baha Kantar, **Ceza Muhakemeleri Usulü Umumi Hükümler - Birinci Kitap**. (Dördüncü bası. Ankara 1957), s.340

¹¹⁹ Kunter ve Yenisey, **a.g.e.**, s.1033

¹²⁰ Kunter ve Yenisey, **a.g.e.**, s.1033

¹²¹ Vural Savaş ve Sadık Mollamahmutoğlu, **CMUK Yorumu** (Ankara: Seçkin Yayınevi, 1995), Cilt no:2, s.1479

Savcılığın kanun yolu davası açma hakkı, taraf olduğu veya olacağı muhakemeler bakımındandır. Bu sebeple bağlantı sebebiyle ceza muhakemesi ile birleştirilerek yapılan şahsi hak muhakemesinde savcılık taraf olmadığı için, şahsi hak konusunda verilen kararlara karşı itiraz yoluna gidemeyecektir. Aynı sebeple katılma talebi kabul edilmedi diye de, savcılık kanun yolu davası açamaz.¹²²

1.1.1.2. Şahsi Davacı ve Katılan

Şahsi davada şahsi davacı ve kamu davasında katılan da kanun yolu davası açabilir (CMUK. m.360).

Kunter'e göre, katılanın kanun yoluna gidebilmesi için katılma davası açarak katılan sıfatı alması yeterlidir. Bunu tespit eden katılmanın kabulü kararı verilmesi şart değildir. Buna göre, asıl muhakemede katılma talebi kabul edilmeyen suçtan zarar gören, itiraz yoluna başvurabilecek; itirazı incelemeye yetkili makam, itiraz konusu uyuşmazlığı incelemeyen önce, katılmanın reddi kararını da inceleyecek; katılmayı kanuna uygun görmüyorsa, yetkisizlikten dolayı kanun yolu davasının kabule şayan olmadığına karar verecektir. Eğer katılmayı kanuna uygun görüyorsa öncelikle katılmanın kabulü kararını verecek; daha sonra ise itiraz konusu uyuşmazlığı inceleyecektir.¹²³

Kanun ayırık durumlar dışında, şahsi davacıyı, kamusal iddia makamını işgal eden savcı ile bir tuttuğunu, kanun yoluna başvurma yetkisini düzenlerken de göstermiş; savcıya açık olan kanun yollarını şahsi davacıya da açmıştır (CMUK. m.360/1)¹²⁴.

Savcıya açık olan kanun yollarını şahsi davacıya da açan kanun, acaba savcı gibi (CMUK. m.289) şahsi davacının da sanık çıkarına kanun yoluna başvurmasını kabul etmeyi amaçlamış mıdır? Bu konuda kanunda tam bir açıklık olmadığı gibi; doktrinde de farklı görüşler vardır. Kantar bu konuda, şahsi davacının da sanık lehine kanun yoluna gidebileceğini kabul etmek gerektiği kanaatindedir.¹²⁵

¹²² Kunter ve Yenisey, a.g.e. s.1034

¹²³ Kunter ve Yenisey, a.g.e. s.1034

¹²⁴ Erdener Yurtcan, **Şahsi Davaya** (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1977), s.244

¹²⁵ Kantar, a.g.e. s. 450 vd.; Yurtcan, **Şahsi Davaya**. s.245

1.1.1.3. Sanık

Sanığın da kanun yoluna başvurabileceği şüphesizdir. Hukuk muhakemesinde aranan dava ehliyeti şartı, ceza muhakemesinde yoktur. Onun için reşit olmayanlar da ceza usulünde itiraz yoluna başvurabilirler.¹²⁶

Sanık kural olarak kendi lehine dava açar. Kunter, ceza davasında maddi gerçeğin araştırılmasının amaç olduğu gerekçesiyle, sanığın da kendi aleyhine kanun yoluna başvurabileceği görüşündedir.¹²⁷ Kantar ise, sanığın sadece kendi lehine kanun yoluna başvurabileceği kanaatindedir. Bu sebeple mahkum edilmiş olan sanık, verilen cezanın az olduğu; beraatine karar verilmiş olan sanık da, mahkumiyetine karar verilmesi gerekçesiyle kanun yoluna başvuramaz.¹²⁸

“Beraat kararını gerekçesi yönünden sanık temyiz edebilir” (4. CD., 10.11.1976, E.7358, K.7025).¹²⁹ Aynı şekilde itiraza konu teşkil eden bir karar bakımından da, sanık kendi lehine verilen bir karara gerekçesi yönünden itiraz edebilmelidir.

1.1.1.4. Müdafî

Müdafî de sanığın açık arzusuna aykırı olmamak kaydıyla, kanun yoluna başvurabilir (CMUK. m.290). Buna göre sanık isterse müdafîni bu haktan mahrum edebilir. Ayrıca müdafîi sadece sanık lehine kanun yoluna başvurabilir.¹³⁰

CMUK. m.290’da, müdafîe, sanığın sadece beyanını değil, iradesini de temsil etme yetkisi verildiğinden; gerçek iradesine uymasa da, sanık itiraz yoluna gitmek istemediğini mahkemeye ya da müdafîine açıkça bildirmediği, müdafîin sanık için itiraz yoluna başvurması geçerli olacaktır.¹³¹

¹²⁶ Kantar, a.g.e., s.336

¹²⁷ Kunter ve Yenisey, a.g.e., s.1034

¹²⁸ Kantar, a.g.e., s.336

¹²⁹ Yurtcan, CMUK. Şerhi, s.701

¹³⁰ Toroslu, Ceza Muhakemesi, s.293

¹³¹ Nur Başar Centel, Ceza Muhakemesi Hukukunda Müdafî (İstanbul: Kazancı Yayınları, 1984), s.156

Kunter, müdafinin toplum adına müdafaa görevi yapmasını gerekçe göstererek, sanığa bağlı olmadan ve hatta sanığa rağmen kanun yolu davasını açabilmesi gerektiğini savunmaktadır.¹³²

Müdafilik sıfatı devam ettiği sürece müdafî, kanun yoluna başvurma yetkisinin açıkça sınırlandırılmamış olması koşuluyla, sanık için itiraz yoluna başvurabilir.¹³³

Müdafî kanun yoluna kendi adına değil, sanığın adına başvurduğundan, sanığın iradesi daima öncelik taşır. Bu nedenle sanık, müdafinin kanun yoluna başvurma yetkisini başlangıçtan itibaren veya sonradan sınırlayabileceği gibi; bütünüyle de elinden alabilir.

Müdafinin kanun yoluna başvurma yetkisinin sınırlandırılması açık olmalıdır. Bu durumda sanık, kanun yoluna başvurulmasını istemediğini müdafinin kendine ya da müdafinin kanun yoluna başvurma yetkisinin bulunmadığını mahkemeye bildirebilir. Müdafie sanığın kanun yoluna başvurmak istemediği hususu ulaştırılmadan önce, müdafî kanun yoluna başvurmuşsa, başvuru kendiliğinden geçersiz olmaz; geri alınması gerekir.¹³⁴

“CMUK’ un 136. maddesine göre tayin edilen müdafî, temsil yetkisi taşıyan vekilden ayrı bir statüye bağlıdır ve hukuktaki vekiller kadar geniş ve mutlak bir temsil hakkı yoktur. Ancak sanığın açık isteğine aykırı olmamak şartıyla, vekaletsiz olarak sanık adına kanun yollarına başvurabileceği, yasanın 290. maddesinde kabul edilmiştir” (CGK. 9.12.1974, E.272, K.447).

“Sanıkla birlikte duruşmaya gelen ve hakim önünde müdafî olarak kabul edildiği sanık tarafından bildirilen vekaletnamesiz savunucunun hükmü temyiz etmesi halinde, dosyada sanığın açık bir muhalefeti bulunmuyorsa, bu temyiz isteği geçerlidir” (İBK. 20.10.1975, E.7, K.9). Temyiz yönünden verilen bu kararın itiraz yönünden de

¹³² Kunter ve Yenisey, **a.g.e.**, s.1035

¹³³ Centel, **a.g.e.**, s.156 vd.

¹³⁴ Centel, **a.g.e.**, s.158 vd.

kabulü gerekir. Yani sanıkla birlikte duruşmaya gelen ve yargıç önünde müdafî olarak kabul edildiği sanık tarafından bildirilen vekil, vekaletnamesiz olsa bile itiraz yoluna başvurabilmelidir.

1.1.1.5. Sanığın Kanuni Temsilcisi ve Eşi

Sanığın kanuni temsilcisi ve eşi de, bu sıfatları devam ettiği sürece, sanığa açık olan kanun yollarına kendiliklerinden başvurabilirler (CMUK. m.291). Sanığın başvurusuna ilişkin hükümler, bunlar tarafından yapılacak başvuru ve onu takip eden işlemler yönünden de geçerlidir. Kanuni temsilci ve eşe kanun yoluna başvurabilme hakkı, sanığın menfaatlerini korumak için verildiğinden; bunlar sanığın durumunu ağırlaştıracak şekilde itiraz yoluna başvuramazlar.¹³⁵

Yabancı olan sanığın kanuni mümessillerinin kimler olduğu, sanığın ulusal kanununa göre belirlenir.¹³⁶

Kanunun kanuni temsilci ve eşe kanun yoluna başvurma hakkını, sanığa bağlı olmaksızın tanınması sebebiyle, sanık verilmiş olan kararı açıkça kabul etmiş olsa bile, kanuni temsilci ve eş itiraz yoluna başvurabilirler.

Eğer kanuni temsilci veya eş, itiraz yoluna müracaat ettikten sonra, bu sıfatını kaybetmişse, itiraz muhakemesinin bundan sonraki kısmı için herhangi bir işlem yapamaz. Böyle bir durumda sonraki işlem, bizzat temsil edilmiş olan sanık tarafından yapılmalıdır. Ancak kanuni temsilci ve eşin bu sıfatlarını kaybetmeden önce yapmış oldukları işlemler geçerlidir.¹³⁷

“Yasa yoluna başvurma hakkını mümeyyiz küçük süresinde bir başına kullanıp yararlanabilir. Ancak bu hak ayrıca CMUK’un 291. maddesi ile küçüğün kanuni mümessiline de tanınmış olup kanuni mümessil tarafından kullanılabilir. Hatta müdafie de tanınan bu hak sanığın açık arzusuna aykırı olmamak koşulu ile

¹³⁵ Kunter ve Yenisey, *a.g.e.*, s.1035

¹³⁶ Kantar, *a.g.e.*, s.337

¹³⁷ Kantar, *a.g.e.*, s.339

sınırlandırıldığı halde kanuni mümessilin bu hakkı hiçbir koşulla sınırlandırılmayarak, küçüğün elverdiğince korunması amaçlanmaktadır. Maddede yer alan ‘kendiliklerinden müracaat edebilirler...’ hükmü; hem kanuni mümessil ve hem de sanığın birbirinden ayrı olarak kanun yoluna başvurma yetkilerinin bulunduğunu gösterir. Sanık yasal süresi içinde bu hakkı kullanmasa bile kanuni mümessil bu hakkını sanığın rızası hilafına da olsa kullanabilir. Ancak; kanuni mümessil hakkında ayrıca bir müddet söz konusu olamaz, bunun için kanuni mümessile hüküm ayrıca tebliğ olunmaz.” (YCGK. 27.10.1986, E.288, K.465)¹³⁸

“Usul kanununun 291. maddesindeki açıklama karşısında, sanık olan kadının kocası tarafından karısı hakkındaki hükme karşı kanun yollarına müracaat edilebilir” (2. CD: 27.5.1947, E.5784, K.5747).¹³⁹

1.1.1.6. Tanık, Bilirkişi ve Diğer Üçüncü Kişiler

Kendilerini ilgilendiren kararlarla ilgili olarak tanık, bilirkişi ve diğer üçüncü kişiler de kanun yoluna başvurabilirler. Her ne kadar asıl ceza davasında taraf olmasalar da, kendilerini ilgilendiren karar tali muhakemede verilen karardır ve kendileri bu tali muhakemenin taraflarındandır. Örneğin, gelmediği için zorla getirilmesine karar verilen bilirkişi veya malına el koyulan üçüncü kişi, bu kararlara karşı kanun yoluna başvurabilecektir.¹⁴⁰

Kanunumuz bu kimselerin sadece itiraz kanun yoluna başvurabileceğinden bahsetmiştir (CMUK. m.297-298). Bunun sebebi, tali muhakeme sonunda verilen kararların son karar değil; ara karar mahiyetinde kabul edilmesidir. Ancak istisnai durumlar da vardır. Örneğin bir malın müsadere edilmesine veya edilmemesine ilişkin kararlara karşı kanunun kabul ettiği kanun yolu temyizdir (CMUK. m.394). Bunun sebebi ise müsadere konusunda verilen kararın son karar niteliğinde olmasıdır.¹⁴¹

¹³⁸ Malkoç ve Güler, a.g.e., s.1057

¹³⁹ İsmet Karadayı, *Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda ve Tatbikatata İtiraz – Acele İtiraz* (Çorum: Yeni Adım Basımevi, 1959), s.59

¹⁴⁰ Toroslu, *Ceza Muhakemesi*, s.293; Kunter ve Yenisey, a.g.e., s.1035

¹⁴¹ Toroslu, *Ceza Muhakemesi*, s.293; Kunter ve Yenisey, a.g.e., s.1036

Kanunda düzenlenmemiş olmasına rağmen, şahsi hak davalısı olan medeni bakımdan sorumlu da, şahsi hak muhakemesinde taraf olduğundan, bu muhakemede verilen kararlara karşı, bu kararlar bağlantı dolayısıyla ceza muhakemesinde verilse bile, itiraz davası açabilecektir.¹⁴²

“Tetkik olunan dosya münderecatına göre, Sulh Ceza Mahkemesinde yapılmakta olan duruşmada davetiye tebliğine rağmen 18.02.1975 günlü oturuma gelmeyen tanık Fahri'den 150 lira para cezası alınmasına dair verilen karara karşı itirazda bulunmasında, tanığın üçüncü şahıs olması nedeni ile CMUK'un 298/2. maddesine aykırı bir cihet görülmediğinden yazılı emre dayanan tebliğnamedeki düşüncenin reddine ve dosyanın mahalline gönderilmesi için C. Savcılığına tevdiine...” (4. CD. 30.04.1975, E.2543, K.2404)¹⁴³

1.1.2. Başvurunun Şekli

İtiraz davasının açılması bir talebi gerektirir. Bu talep, diğer bütün dava taleplerinde olduğu gibi, şarta bağlı olmayacak ve kural olarak yazılı olacaktır. Dava dilekçesinde hangi noktalarda ve hangi gerekçelerle kararın hatalı bulunduğu gösterilmelidir. Bu tüm kanunyolları bakımından genel kuraldır. Ancak kanun temyiz davasında olduğu gibi bir istisna kabul edebilir. Bu durumda kararın hangi noktalarda, hangi gerekçelerle hatalı bulunduğunu gösterme zorunluluğu ortadan kalkar.¹⁴⁴

Bir kolaylık olması bakımından, sanıkların sözlü kanun yolu davası açması da kabul edilmiştir. Bu nedenle ilgili, sözlü olarak da itiraz davası açabilecektir. Ancak diğer sözlü işlemlerde olduğu gibi, itiraz davası sözlü olarak açılırken de, bu işlemin tutanakla tespit edilmesi gerekir.

İtiraz başvurusunun kabul edilebilmesi için, başvuru dilekçesinin kanuni süre içerisinde düzenlenmiş ve yetkili makama teslim edilmiş olması gerekir. Tutuklu olan sanık, itiraz davası açmak için tutukevinin bulunduğu mahaldeki mahkeme katibine beyanda bulunabilir. Katibin düzenlediği tutanak başkana imzalatılır. İtiraz yoluna

¹⁴² Kunter ve Yenisey, a.g.e., s.1035

¹⁴³ Malkoç ve Güler, a.g.e., s.1081

¹⁴⁴ Kunter ve Yenisey, a.g.e., s.1037

başvuracak olan sanık, kendisinin kusuru olmaksızın süresi içinde görevli zabıt katibinin önüne getirilmemiş veya kanun yoluna başvuru dilekçesinin düzenlenmemiş olması halinde, eski hale getirme talebinde bulunabilir.¹⁴⁵

1.1.3. İtiraz Yolunun veya Merciiin Seçiminde Hata

Başvurulacak makamda veya başvurulacak kanun yolunda hata, başvuranın hakkına zarar vermez (CMUK. m.293). Yani süre içinde olmak kaydıyla yanlış kapı çalınabilecektir.¹⁴⁶ Bu sebeple kanunyoluna başvurma talebinde, itiraz yerine başka bir kanun yolunun gösterilmesi veya başvurulacak merciin yanlış belirlenmiş olması, başvurunun reddini gerektirmez. Burada önemli olan nokta, belirli bir karara muhalefet edildiğine ilişkin iradeyi gösteren bir beyanın mevcut olmasıdır.¹⁴⁷ Örneğin bir karara itiraz edilmek istenmesine rağmen, temyizden söz edilmesi ya da kararı veren makamdaki başka bir makama dilekçenin verilmesi durumları, kanun tarafından bağışlanmıştır.¹⁴⁸

İtiraza ilişkin beyanın anlamında tereddüt edilirse, yorum kurallarından yararlanır¹⁴⁹. Tereddütün tam olarak giderilememesi halinde ise beyanda bulunan bunu açıklamaya davet edilir. Açıklama süre geçtikten sonra yapılmış olsa bile, eğer ilk başvuru süresinde yapılmış ise, itiraz başvurusu süresi içinde yapılmış kabul edilir.¹⁵⁰

“Temyiz yoluna başvurabilecek olanlar içinde, C. Savcılarında başkaları, CMUK.’un 293. maddesinde yer alan hükümden yararlanabilirler”(İBK. 22.1.1962, E.2, K.1). Bu İçtihadı Birleştirme Kararı ile CMUK. m.293 hükmünün savcılar yönünden geçerli olmadığı kabul edilmiştir. Bu sebeple C. Savcılarının, başvuru taleplerinde itiraz yerine, hatalı olarak başka bir kanunyolunu göstermeleri veya itiraz merciini yanlış belirlemeleri, başvuruyu geçersiz kılacaktır.¹⁵¹

¹⁴⁵ Kantar, **a.g.e.**, s.343

¹⁴⁶ Kunter ve Yenisey, **a.g.e.**, s.1038

¹⁴⁷ Kantar, **a.g.e.**, s.343

¹⁴⁸ Yurtcan, **CMUK. Şerhi**, s.702

¹⁴⁹ Yurtcan, **Ceza Yargılaması**, s.504

¹⁵⁰ Kantar, **a.g.e.**, s.343 vd.

¹⁵¹ Kunter ve Yenisey, **a.g.e.**, s.1038

“Sulh Ceza Mahkemesi eyleminin idari para cezası gerektirdiğinden dolayı verilen görevsizlik kararı, adli yargının görevini sona erdirdiğinden temyizi kabil olduğundan, itiraz üzerine Asliye Ceza Mahkemesince incelenip sonuçlandırılması hukuken geçersiz olup itiraz dilekçesini temyiz dilekçesi olarak kabul etmek gerekmekte ise de, C. Savcısının dilekçesinin açıkça karara itirazı içerip bu sebeple asliye hakimine verilmesi, CYUY.nın 293. maddesinde gözetilen yanılma halinin C. Savcısı için söz konusu edilemeyeceğinden, CYUY.nın 310. maddesi gereğince temyiz istemi niteliğinde görülemeyeceğinden reddine...” (2. CD. 12.04.1991, E.3510, K.4419)

“Dosya üzerinde yapılan inceleme sonunda verilen red kararının temyiz kabiliyeti bulunmadığından ve itiraza tabi olduğundan katılan vekilince verilen dilekçenin itiraz dilekçesi olarak kabulüyle gereğinin mahallince yapılmasına...” (1. CD. 22.05.1990, E.1370, K.2161)¹⁵²

“Memnu hakların iadesinin reddine dair kararlar aleyhine CMUK.’un 418/son maddesi uyarınca Yargıtay’a başvurulması mümkün olduğu halde, (itiraz yolu açık olduğu) tefhim edilerek ilgili yanıtılmışsa, aynı yasanın 293. maddesi ve İBBGK’ nın 22.1.1962 gün ve 2/1 sayılı kararına göre, C. Savcılarının dışındakilerin kanun yoluna başvurmada hataları, hukuklarını ihlal etmez. Temyizin süresinde yapıldığının ve şartının yerine getirildiğinin kabulü gerekir” (5. CD. 11.11.1974, E.4252, K.4373).¹⁵³

1.1.4. Başvuru Üzerine İzlenecek Yol

İtiraz yoluna başvurulduğunda önce kabul edilebilirlik sorunu çözülmelidir. Kabul edilebilirlik şartının gerçekleşmediğini, örneğin başvuranın yetkisiz olduğunu veya başvurunun süresi içinde yapılmadığını gören merci, esasa girmeden başvuruyu reddeder. Başvuru kabul edilebilir görülürse; ancak o zaman başvurunun esası incelenir.¹⁵⁴

¹⁵² Malkoç ve Güler, a.g.e., s.1062

¹⁵³ Yurtcan, CMUK Şerhi, s.703

¹⁵⁴ Toroslu, Ceza Muhakemesi, s.295; Yurtcan, Ceza Yargılaması, s.506 vd.

1.1.5. Başvurudan Vazgeçme ve Başvuruyu Geri Alma

Kanun yolu muhakemesi, kural olarak ilgililerin başvurusu üzerine yapılabildiğinden, bu kişilerin iradesi büyük önem taşımaktadır. Bu itibarla kanun yolu muhakemesinde iddia hakkının, vazgeçme suretiyle önceden, geri alma suretiyle ise sonradan düşürülebileceği kabul edilmiştir (CMUK. m.295).¹⁵⁵ Belirtmek gerekir ki; vazgeçme, bu hakkın kullanılmayacağını açıklayan bir irade beyanıdır. Oysa geri alma, kullanılmış bir haktan caymayı ve bunun sonuçlarını istememeyi gerektirir. Başvuruyu geri almak başvuru süresi dolmadan da mümkündür.¹⁵⁶

İtiraza başvuru hakkı henüz doğmamış ise önceden vazgeçme, örneğin verilecek itirazı kabil bir ara karara itiraz etmeyeceğini bildirme gibi, mümkün değildir.¹⁵⁷

Müdafinin, kendisinin veya bizzat sanığın başvurduğu itirazı geri alması mümkündür. Ancak bunun için müdafinin özel olarak yetkilendirilmiş olması gerekmektedir (CMUK. m.295). CMUK 295/2'de bahsedilen kanun yolunun geri alınmasıdır. Çünkü maddede vuku bulmuş bir müracaattan vazgeçmeden söz edilmektedir. Oysa bir haktan, ancak bu hak kullanılmadan önce vazgeçilebilir. Hak kullanıldıktan sonra ise ancak geri alınabilir.¹⁵⁸

Centel'e göre, CMUK. m.295'de sadece birinden söz edilmiş olmasına karşılık, hem vazgeçme ve hemde geri alma için özel yetki verilmesi gerektiği kabul edilmelidir. Çünkü birisi için yetki verilmiş olması, diğeri içinde verilmiş olması demek değildir. Her ikisi için de ayrı ayrı ve açıkça özel yetki verilmelidir.¹⁵⁹ Ancak kanaatimizce vekaletnamede hem vazgeçmeden hem geri almadan söz edilmesi gerekli değildir. Çünkü ilgili, müdafine, daha bir hakkı kullanmadan, o hakkı kullanmayacağına dair irade beyanında bulunma yetkisini vermişse; o hakkı kullandıktan sonra geri alma yetkisini de vermiş kabul edilmelidir. Bu sebeple vazgeçme yetkisinin verilmesinin, geri alma yetkisini de içinde barındırdığı kanaatindeyiz.

¹⁵⁵ Toroslu, **Ceza Muhakemesi**, s.295

¹⁵⁶ Yurtcan, **CMUK Şerhi**, s.703; Kunter ve Yenisey, **a.g.e.**, s.

¹⁵⁷ Erem, **Ceza Yargılaması**, s.529

¹⁵⁸ Centel, **a.g.e.**, s.159 vd.

¹⁵⁹ Centel, **a.g.e.**, s.160 vd.

Uygulamada düzenlenen vekaletnamelerde, sadece feragatten söz edilmekte ve kanun yolundan vazgeçme yetkisi, müdafilik için vekalet verilirken, yani henüz somut bir kanun yolu söz konusu değilken verilmektedir. Uygulamada durum böyle olmasına rağmen, doktrinde kanun yolunu geri alma yetkisinin müdafie, henüz bir kanun yolu söz konusu değilken verilip verilemeyeceği konusu tartışmalıdır.¹⁶⁰

Savcının sanık lehine yapmış olduğu başvuruyu geri alabilmesi için ise, sanığın muvafakati gerekir (CMUK. m.295). Bunun nedeni sanık aleyhine bir durum oluşturmamaktır. Sanık savcının kendi lehine kanun yoluna başvurmamasından dolayı, kendisinin de kanun yoluna başvurmamasını gereksiz saymış olabilir. Bu sebeple savcının yaptığı başvurunun, sanığın muvafakati olmadan geri alınabilmesi mümkün kılınmış olsaydı, bu sanığın zararına olabilir ve hatta sürelerin öngörüldüğü durumlarda, sanığın bu hakkı kullanmasını da olanaksız kılabilirdi.¹⁶¹

Kanun yoluna başvuru üzerine karar duruşmalı olarak verilecekse, bu başvurunun geri alınması, başvuru aleyhte olsa bile, ancak karşı tarafın muvafakati ile mümkündür. Teminatla salıvermede, teminatın irat kaydı kararına karşı acele itiraza gidilmesi halinde, itirazda geçerli olan genel kuralın aksine, itiraz muhakemesi duruşmalı olarak yapılır. Bu durumda savcının sanığın lehine acele itiraza gitmesi halinde, itiraz başvurusunu geri alması ancak sanığın muvafaki ile mümkün olabilecektir.

Vazgeçme ve geri alma ile başvurma hakkı düştüğünden tekrar bu yola gitmek mümkün değildir.

¹⁶⁰ Centel, a.g.e., s.161

¹⁶¹ Yurtcan, CMUK Şerhi, s.704

1.2. Başvurunun Neticeleri

1.2.1. Başka Bir Makamın Yargılama Yetkisi Kazanması

Bir karara karşı itiraz davası açılınca, kural olarak o kararı vermiş olan makam tekrar kararı inceleyemez. Tarafsızlığın sağlanabilmesi için, karar bir başka makam tarafından incelenir. Bu genelde üst derecedeki bir makamdır.¹⁶² Dolayısıyla itiraz yolu davasının açılması ile birlikte ilk yargılamayı yapan makamdan başka bir makam yetki kazanır. Ancak adi itirazda ilk yargılamayı yapan makam, başvuru üzerine hatasını görürse, başvuruyu inceleme merciine göndermeden hatasını düzeltebilir.

1.2.2. Kararın Kesinleşmesinin Engellenmesi

İtiraz türünün acele itiraz olması halinde, yedi günlük süre içerisinde kanun yolu davasının açılması, aleyhine bu yola başvuru yapılan kararın kesinleşmesine, başka bir ifade ile yargılaşmasına engel olur.

1.2.3. Kararın İcrasının Ertelenmemesi

Kural olarak bir karara karşı itiraz yoluna başvurulması, aleyhine bu yola gidilen kararın yerine getirilmesine engel olmaz. Ancak kararına itiraz olunan makam veya bu itirazı inceleyecek merci kararın yerine getirilmesini erteleyebilir (CMUK. m.300).¹⁶³ Bu kuralın istisnası, sanığın şuurunun incelenmesine dair verilen karara karşı yapılan acele itiraz üzerine, şuur tetkiki kararının yerine getirilmemesidir.¹⁶⁴

1.2.4. Yargılamanın İstekle Bağlı Olması

İtiraz muhakemesinde muhakemeyi yapacak makamın ancak uyuşulmayan noktaları ele alması kuraldır. Yani itiraz muhakemesini yapacak makam kural olarak başvuru ile bağlıdır. Bu sebeple itiraz muhakemesinde istek dışı (ultra petita) karar verilmemesi kuralı yürürlüktedir.¹⁶⁵

¹⁶² Yenisey, *Duruşma ve Kanun Yolları*, s.208

¹⁶³ Yenisey, *Duruşma ve Kanun Yolları*, s.207

¹⁶⁴ Toroslu, *Ceza Muhakemesi*, s.296; Kunter-Yenisey, *a.g.e.*, s.1041

¹⁶⁵ Kunter ve Yenisey, *a.g.e.*, s.1041; Toroslu, *Ceza Muhakemesi*, s.297

Yüce, itiraza başvuran kimsenin, itiraz dilekçesinde maddi ve hukuki sebepleri gösterme mecburiyetinde olmadığı kanaatindedir. Bu sebepler gösterilmemiş olsa bile usulüne uygun bir başvuru, kararı inceleyecek makamın, başvuruyu inceleme görevini doğurur.¹⁶⁶ Ancak doktrinde baskın olan görüş ve uygulama, itiraz incelemesinin sadece başvuruda gösterilen noktalarda yapılabileceği şeklindedir.

1.2.5. Aleyhe Değiştirmeme Mecburiyetinin Geçerli Olmaması

Kanun yoluna sadece sanık lehine başvurulmuş olması halinde, sanığa yeniden verilecek ceza öncekinden daha ağır olamaz. Buna aleyhte değiştirmeme mecburiyeti denir.

Aleyhe değiştirmeme mecburiyeti tahkik sisteminin uygulandığı dönemlerde bilinmeyen bir kuraldı ve ceza ağırlaştırılabiliyordu. Sonraları beraate hükmeden son kararların değiştirilemeyeceği kuralı uygulandı. Daha sonra ise bu kural daraltılarak, sadece sanığın kanun yoluna başvurusu durumunda aleyhe karar verilmemesi kabul edildi. Bugün kanunumuzda temyiz ve muhakemenin iadesi bakımından kabul edilmiş olan kurala göre, karar sadece sanık lehine temyiz edilmiş veya muhakemenin iadesi talep olunmuşsa; yeniden verilen karar, evvelki hükümlerle belirlenmiş olan cezadan daha ağır bir cezayı içeremez.¹⁶⁷

Bir çok kanunda olduğu gibi kanunumuzda da aleyhe değiştirmeme mecburiyetinin düzenlenmesinin temel sebebi, sanığın korkusuzca kanun yoluna başvurabilmesini sağlamaktır. Nitekim aleyhe değiştirmeme mecburiyeti olmasa sanık belki daha ağır ceza alırım korkusu ile kanun yoluna başvurmaktan çekinecektir. Hem sanığın adalet duygusunun tatmin olmasını hem de hukuki gerçekliğe tam olarak ulaşılmasını temin etmek isteyen kanun koyucu, aleyhe değiştirmeme mecburiyetiyle bu durumu sağlamayı amaçlamıştır. Burada belirtmek gerekir ki; bu yasak sonuç ceza yönündendir. Suçun niteliği değişebilir.¹⁶⁸

¹⁶⁶ Yüce, **Kanun Yolları**, s.53

¹⁶⁷ Yenisey, **İstinaf**, s.82

¹⁶⁸ Toroslu, **Ceza Muhakemesi**, s.297

Aleyhe değiştirmeme yasağı, itiraz yolu bakımından geçerli değildir. Bu sebeple itiraz yoluna sadece sanık lehine gidilmiş olsa bile, yargılama sonunda sanık aleyhine karar verilebilecektir.

Aleyhe değiştirmeme mecburiyetini hiçbir kanun yolu bakımından kabul etmeyen ülkeler de vardır. Örneğin İsviçre'nin bazı kantonlarında hüküm, sanık aleyhine sınırsız olarak değiştirilebilmektedir.¹⁶⁹

2. İTİRAZ İNCELEMESİ

2.1.İnceleme Mercii

İtiraz muhakemesinde yargılama görevini yapacak makamlar CMUK. m.299'da şu şekilde gösterilmiştir:

2.1.1. Yargıçlık Makamı Kararlarına İtirazı İncelemeye Yetkili Merciler

- Sulh yargıcının kararına itirazda, ayrı sulh yargıcı varsa veya sulh işine asliye mahkemesinin bir yesi bakıyorsa; asliye mahkemesi başkanı veya yargıcı, sulh işine asliye mahkemesi başkanı veya yargıcı bakıyorsa; ağır ceza mahkemesi başkanı yetkilidir.
- Naip veya istinabe olunan yargıcın kararlarına karşı itirazı inceleme yetkisi, bunların mensup oldukları asliye veya ağır ceza mahkemesinin yargıcı veya başkanına aittir.
- Asliye mahkemesi yargıcı veya başkanı tarafından verilen kararlara karşı itirazları inceleme yetkisi ağır ceza mahkemesine aittir.
- Ağır ceza mahkemesi başkanı tarafından verilen kararlara karşı itirazları inceleme yetkisi, o yerde ağır ceza mahkemesinin birden fazla dairesi varsa,

¹⁶⁹ Yenisey, **Duruşma ve KanunYolları**, s.209

numara olarak bir sonraki daireye, son numaralı daire yönünden bir numaralı daireye, o yerde ağır ceza mahkemesi tek daire ise en yakın ağır ceza mahkemesine aittir.

- Yargıtay dairelerinin esas mahkeme sıfatıyla baktıkları davalarla ilgili ilk ve son duruşmalarda üyenin kararlarına karşı itirazları mensup olduğu daire başkanı, daire başkanının kararlarına karşı itirazları ise, numara olarak bir sonra gelen daire başkanı inceler.

2.1.2. Mahkeme Makamı Kararlarına İtirazı İncelemeye Yetkili Merciler

Mahkeme makamı tarafından verilen kararlara karşı itirazları incelemekle yetkili makamlar konusunda, kanun sadece ağır ceza mahkemesinin kararına itirazı inceleyecek makamı göstermekle yetinmiştir. Bunun nedeni sulh yargıçlığı ile sulh mahkemesi, asliye yargıçlığı ile asliye mahkemesinin birbirine karıştırılmış olmasıdır. Bu durum göz önüne alınarak mahkeme makamı kararlarına karşı itirazı inceleyecek merciler şöyle sıralanabilir:¹⁷⁰

- Sulh mahkemesinin kararlarına karşı itirazı asliye mahkemesi, asliye mahkemesinin kararlarına karşı itirazı ise ağır ceza mahkemesi inceler.
- Ağır ceza mahkemesinin kararlarına itirazda, o yerde ağır ceza mahkemesinin birden fazla dairesi varsa numara olarak kendisini takip eden daire, son numaralı daire için bir numaralı daire, o yerde ağır ceza mahkemesinin tek dairesi varsa en yakın ağır ceza mahkemesi yetkilidir.
- Her üç mahkemenin de verdiği temyiz başvurusunun reddi kararına karşı yapılan itirazı incelemeye yetkili merci Yargıtay'dır.
- Hazırlık ve son soruşturmanın Yargıtay'ca yapıldığı hallerde, daire kararına yapılan itirazı inceleme yetkisi numara olarak bir sonraki daireye aittir.

¹⁷⁰ Toroslu, *Ceza Muhakemesi*, s.302

Özel ceza yargılaması makamları bakımından itiraz mercileri özel normlara tabidir. Boşluklar mümkünse kıyas yoluyla doldurulmalıdır. Mesela icra tetkik merciinin kararlarına karşı itirazda merci, sulh mahkemesine kıyasla asliye ceza mahkemesi olmalıdır.¹⁷¹

“CMUK.’un 299. maddesinin 1. Fıkrasında aynen ‘sulh işleri asliye hakimi tarafından görülüyorsa itirazı inceleme yetkisi ağır ceza işlerini gören mahkeme başkanınıdır.’ hükmü gözetilmeksizin sulh hakimi sıfatıyla asliye hakimi tarafından verilmiş olan karara karşı vaki itirazın ağır ceza mahkemesi başkanı yerine ağır ceza mahkemesince incelenerek karar verilmesi...” (2. CD. 14.01.1985, E.11, K.435)¹⁷²

2.2. İnceleme

İtiraz üzerine incelemeyi yapacak merci, sadece başvuruda hatalı olduğu belirtilen noktaları inceleyecektir. İtiraz mercii yazılı olarak cevap verebilmesi için, itirazı karşı tarafa bildirebilir (CMUK. m.301). Görülmektedir ki; karşı tarafa bildirme ihtiyaridir. Yani itiraz mercii gerek görmezse itirazı karşı tarafa bildirmeyebilir. Ancak merci, bildirmeme bakımından makul bir sebep olmadıkça, bu ihtiyari yetkisini bildirmeme yönünde kullanmamalıdır.¹⁷³

İtiraz merciinin itirazı karşı tarafa bildirmesinin ihtiyari olmaktan çıkartılıp, zorunlu hale getirilmesi gerektiği kanaatindeyiz. İtirazın karşı tarafa bildirilmesi, onun cevap ve dolayısıyla savunma hakkının bir gereğidir. Böylesine önemli bir durumun itiraz merciinin iradesine bırakılması kabul edilemez. Savunma hakkının teminatı bakımından itiraz başvurusunun karşı tarafa iletilmesinin zorunlu hale getirilmesi gereklidir.

İnceleme mercii, temyizden farklı olarak, hukuki sorunla birlikte maddi sorunu da ele alabildiğinden, gerekli gördüğü soruşturmanın yapılmasını emredebileceği gibi, bunu kendisi de yapabilir (CMUK. m.301).

¹⁷¹ Kunter-Yenisey, a.g.e., s.1051

¹⁷² Malkoç ve Güler, a.g.e., s.1083 vd.

¹⁷³ Kunter ve Yenisey, a.g.e., s.1051

İtirazı incelemeye yetkili merci, aksine hüküm bulunmayan hallerde, duruşma yapmaksızın, belgeler üzerinde karar verir. Ancak mahkeme gerek görürse savcuyu dinleyebilir (CMUK. m.302). Teminatla salıvermede teminatın irat kaydı kararına karşı acele itiraz yoluna gidildiğinde duruşma yapılması bu kuralın istisnasını oluşturur (CMUK. m.122/2)¹⁷⁴

3. İTİRAZ ÜZERİNE VERİLEN KARAR VE ETKİSİ

3.1. Genel Olarak

Merci, itirazı yerinde görürse, itiraz edilen kararı kaldırmakla kalmaz, aynı zamanda kararın konusunu oluşturan sorunu da çözer (CMUK. m.302/2). Mercii itirazı yerinde görmezse red kararı verir.

“İtirazı inceleyen makam, duruşmasız evrak üzerinde yaptığı inceleme sonucunda, itirazı yerinde görürse, itiraza konu kararı kaldırmakla kalmaz. O konu hakkında çözümleyici karar verir. İtiraz yerinde görülmezse red kararı ile yetinilmeli, kararın onanması biçiminde bir ibare kullanılmamalıdır.” (YCGK. 25.09.1989, E.187, K.247)

İtiraz üzerine merci tarafından verilen kararlar kesindir (CMUK. m.303). Bu sebeple kararına itiraz olunan makam, itiraz merciinin kararına uymaya mecburdur. Bu uyma, ileride yeni şartların oluşması ve zaruret doğması halinde, aynı konuda yeni bir karar vermeye kural olarak engel olmaz. Örneğin itiraz mercii tutuklama kararı vermişse, ilk kararı veren makam, bu karara uyduktan sonra, kendi verdiği tutuklama kararı gibi bunu da gerektiğinde geri alabilir. Fakat aynı gerekçe ile aynı kararı vermek, kanun yolunun temel anlayışına ters düştüğü için, mümkün değildir.¹⁷⁵

Bu kuralın istisnası, itiraz merciinin sanığın tutuklanmasına karar vermesi halinde söz konusudur. Bu durumda mercii kararına karşı acele itiraz yoluna gidilebilir (CMUK. m.303). Bu karara karşı acele itiraza gidilmesi ve dolayısıyla itirazın belirli bir

¹⁷⁴ M. Muhtar Çağlayan, *Yargıtay İçtihatları Işığı Altında İtiraz Üzerine Bir İnceleme* (Adalet Dergisi, 1971/1), s.17; Toroslu, *Ceza Muhakemesi*, s.303

¹⁷⁵ Kunter ve Yenisey, *a.g.e.*, s.1052

süreye bağlanması için herhangi bir neden yoktur. Bu itirazın adi olarak kabul edilmesi halinde süreyi geçirmenin kötü sonuçları da böylelikle engellenmiş olurdu.¹⁷⁶

Kunter, itiraz merciinin kararının kesin oluşunun, ilk kararı veren makam ve itiraz eden bakımından haklı olduğunu; ancak aleyhine itiraz olunanın, itiraz merciine görüşünü bildirmemiş olması halinde, merciin kararına itiraz edebilmesi gerektiğini savunmaktadır.¹⁷⁷

İtiraz üzerine verilen kararların kesin olması sebebiyle, bu kararlara karşı herhangi bir olağan kanun yoluna başvurulmamaktadır. Bu kararlara karşı ancak olağanüstü bir kanun yolu olan yazılı emir yoluna başvurulabilir (CMUK. m.343).¹⁷⁸

“CMUK.’un 338. maddesi uyarınca Hınıs Ağır Ceza Mahkemesinden verilen muhakemenin iadesi talebinin reddine dair karara vaki itiraz üzerine Muş Ağır Ceza Mahkemesince ittihaz olunan itirazın reddine ilişkin karar CMUK.’un 303. maddesine göre kesin olup temyizi kabil olmadığından hükümlü M.P.’nin karara karşı vaki temyiz isteğinin CMUK.’un 317. maddesi gereğince reddine...” (5. CD. 12.09.1990, E.3572, K.3697)¹⁷⁹

3.2. İtiraz İncelemesi Sonucu Verilen Kararın İtiraza Başvurmayanlara Etkisi

Kural olarak ceza yargılaması alanında verilen kararlar, yargı konusu olan eylemler ve kişilerle sınırlıdır. Bu sebeple yargıç, ancak önüne getirilen eylem ve kişiler hakkında karar verebilir. Bu kural bir açıdan “davasız yargılama olmaz” ilkesinin sonucudur. CMUK.’un temyiz yolunda bu ilkedden ayrıldığı ve sanıklar yararına bir istisna getirdiği görülmektedir.¹⁸⁰

CMUK. m.325’te temyiz yoluna başvurmayanların iki şartın gerçekleşmesi halinde bozma kararından yararlanabilecekleri düzenlenmiştir. Bu şartlardan birincisi, temyize başvuran sanık hakkındaki son kararın ceza kanununun uygulanmasındaki aykırılıktan

¹⁷⁶ Yurtcan, 1973 Değişiklikleri, s.93

¹⁷⁷ Kunter ve Yenisey, a.g.e., s.1052

¹⁷⁸ Toroslu, Ceza Muhakemesi, s.303

¹⁷⁹ Malkoç ve Güler, a.g.e., s.1090

¹⁸⁰ Yurtcan, Ceza Yargılaması, s.553

dolayı sanık lehine bozulmuş olması; ikincisi ise, bozulan hususun temyiz yoluna başvurmamış olanlara uygulanabilir olmasıdır. Adalet düşüncesine dayanan bu istisnai kurala, temyiz yargılamasının genişleme etkisi denilmektedir.¹⁸¹ Temyiz etmeyenlerin, temyiz edenlerden daha ağır şekilde cezalandırılmaları adalete aykırı bulunmuştur.

Temyiz yolunda kabul edilen, inceleme sonucu verilen kararın genişleme etkisi, itiraz yolu bakımından kabul edilmemiştir. Bu sebeple itiraz incelemesi sonunda sanık lehine verilen karardan, itiraz yoluna başvurmayan diğer sanıkların yararlanması mümkün değildir.

1973 yılında yapılan Ceza Adaleti Reformunun İlkeleri Sempozyumunun kanun yollarına ilişkin olan bölümünde, itiraza ilişkin tartışmalar sırasında, Refet Tüzün tarafından bu konuya temas edilmiş ve bu istisnai kuralın itiraz bakımından da uygulanması savunulmuştur.¹⁸²

Kanaatimizce de, itiraz sonucu sanık lehine verilen kararların, itiraza başvurmayan diğer sanıklara sirayetinin mümkün olması gereklidir. Aynı durumda olanlar hakkında verilen bir kararın yanlışlığının itiraz üzerine anlaşılması ve düzeltilmesinin, itiraz yoluna başvurmayan diğer sanıklara sirayet etmemesinin adalet duygusunu yaraladığı bir gerçektir. Bu sebeple itiraz sonucu sanık lehine verilen kararları diğer sanıklara da sirayetini mümkün kılan yeni düzenlemeler yapılmalıdır. Ancak hemen belirtmek gerekir ki; bu sirayet gerçekleşebilmesinin, kanunun temyiz yolunda belirttiği gibi, bazı şartlara bağlı tutulması zaruridir. Yoksa her hangi bir şarta bağlı olmaksızın, itiraz incelemesi sonucu sanık lehine verilen her kararın, diğer sanıklara da sirayeti kabul edilemez.

4. İTİRAZ VE DİĞER OLAĞAN KANUN YOLLARI

İtiraz yolu dışındaki diğer olağan kanun yolları temyiz ve istinaftır. İstinaf yolu, ülkemiz ceza muhakemesi hukukunda kabul edilmiş bir kanun yolu değildir.

¹⁸¹ Yurtcan, *Ceza Yargılaması*, s.553 vd.; Toroslu, *Ceza Muhakemesi*, s.329

¹⁸² Refet Tüzün, "İtiraz-Tartışmalar", *Ceza Adaleti Reformunun İlkeleri Sempozyumu-II, Kanun Yolları* (İstanbul: Sulhi Garan Matbaası, 1973), s.197

Kesinleşmemiş kararlara karşı kabul edilmeleri bakımından itiraza en yakın kanun yolları olan temyiz ve istinafi kısaca açıklamayı ve daha sonra da itiraz ile aralarındaki farkları tespit etmeyi, çalışma konumuz bakımından faydalı görüyoruz.

4.1. Temyiz ve İstinaf Kavramları

Temyiz, mahkemelerin son kararlarındaki hataları ve hukuka aykırılıkları gidermek ve ülkede içtihat birliğini sağlamak amacıyla kabul edilmiş bir hukuki derece kanun yoludur. Bu sebeple temyiz incelemesinde, kural olarak mahkemelerin verdiği son kararlar hukuka uygunluk yönünden incelenir. Ancak ülkemizde istinaf yolunun kabul edilmemesi sebebiyle, temyiz incelemesi sırasında uyuşmazlığın maddi boyutu da incelenmektedir. Temyiz yolunun birinci amacı belirli bir olayda doğru karar verilmesini; ikinci amacı ise ülkede hukukun aynı biçimde uygulanmasını sağlamaktır.¹⁸³

İstinaf ise; esas mahkemesinde karara bağlanan uyuşmazlığın, hak sahibinin başvurusu üzerine, bütün maddi ve hukuki yönleri ile yeniden incelenmesini sağlayan kanun yoludur. Bu yolun bir asıl derece yolu olması sebebiyle, istinaf incelemesinde uyuşmazlığın hem maddi hem de hukuki boyutu incelenir.¹⁸⁴ Osmanlı döneminde 1879 tarihli Mehakim-i Nizamiyenin Teşkilatı Kanunu ile hukukumuza giren istinaf mahkemeleri, 24 Nisan 1924 tarihli ve 469 sayılı kanun ile kaldırılmıştır. Bu tarihten günümüze kadar, istinaf mahkemelerinin tekrar kurulması için bir çok tasarı hazırlansa da; hiçbir zaman nihai sonuca ulaşılammış ve bu mahkemeler yeniden hukuk sistemimize dahil edilmemiştir. Bir çok ülkenin yargılama hukukunda mevcut olan istinaf kurumu, ülkeden ülkeye farklı özellikler göstermektedir. Aşağıda itiraz ile yaptığımız karşılaştırmalarda, istinafa ilişkin olarak kullanacağımız bilgileri, eski kanunumuzdaki ve diğer ülkelerdeki ortak düzenlemeleri esas alarak belirleyeceğiz.

¹⁸³ Toroslu, **Ceza Muhakemesi**, s.303 vd.

¹⁸⁴ Yüce, **Kanun Yolları**, s.73

4.2. İtirazın Temyiz ve İstinaftan Farkı

İtirazın temyiz ve istinaftan farkları şu şekilde sıralanabilir:

- İtiraz kural olarak yargıçlık makamı kararlarına karşı kabul edilen bir kurumdur. İstisnai olarak mahkeme makamı kararlarına karşı da bu yola başvurulabilir. Ancak istinaf ve temyiz sadece mahkeme makamı tarafından verilen son kararlara karşı söz konusu olabilir.
- Adi itiraza başvurmak her hangi bir süreye bağlı değilken; acele itiraza başvurmak için yedi günlük süre kabul edilmiştir. İstinafa başvurmak için de genellikle belirli bir süre kabul edilmiştir. Bizdeki uygulamada bu süre on gündü. Temyize başvurmak için gerekli süre ise yedi gündür.
- İtiraza başvururken, itiraz sebeplerinin açıkça belirtilmesi gereklidir. İstinaf için de aynı şey söz konusudur. Temyizde ise temyiz sebeplerinin belirtilmesi gerekli değildir. Kişinin sadece temyiz yoluna başvurma iradesini açıklaması yeterlidir.
- Başvurulan makamlar yönünden de itiraz ile diğer olağan kanun yolları arasında fark vardır. İtiraz edilen kararın verildiği ilk yargılama makamının derecesine göre, itirazı inceleyecek makam da değişmektedir. İstinafta incelemeyi yapacak makam, bu iş için özel kurulmuş istinaf mahkemesiyken; temyiz yargılamasını yapma yetkisi ise Yargıtay'dadır.
- İtiraz yargılamasında inceleme sadece itiraz edilen karar yönünden ve itiraz dilekçesinde belirtilen sebebe ilişkin olarak yapılır. İstinafta kural, itirazdaki gibi istinaf sebepleri ile bağlı kalmaktır. Temyiz yargılamasında ise temyiz gerekçelerinin belirtilmesi zorunluluğu bulunmadığı gibi, gerekçe belirtilmesi durumunda belirtilen gerekçeler dışında da inceleme yapılır.
- İtirazda inceleme hem maddi hem de hukuki yönden yapılır. İstinafta da yine hem maddi hem de hukuki inceleme yapılır. Temyiz yolunda ise kural olarak inceleme sadece hukuki yönden yapılmaktadır. Ancak bizdeki

uygulamada, istinaf mahkemelerinin boşluğunu doldurmak amacıyla, temyiz incelemesinde hem hukuki hem de maddi incelenme yapılmaktadır.

- İtiraz ve istinaf incelemesi sonunda başvurunun haklı görülmesi halinde, kural olarak uyuşmazlık konusunda gerekli karar verilir. Temyiz incelemesi sonunda başvurunun haklı görülmesi durumunda ise; kural olarak uyuşmazlığı çözüme kavuşturacak bir karar verilmez. İlk derece mahkemesinin son kararı bozularak, bir ilk derece mahkemesine gönderilir. Bu ilk derece mahkemesi, kararı bozulan mahkeme olabileceği gibi; aynı derecede civar bir mahkeme de olabilir. Temyizde bozma kural iken, islah istisnayı oluşturur.
- İtiraz sonucu verilen kararlar kesindir. Bu kararlar aleyhine sadece olağanüstü bir kanun yolu olan yazılı emir yoluna başvurulabilir. İstinaf kurumunun bulunduğu sistemlerde genellikle istinaftan sonra temyiz yoluna gidilebileceği kabul edilmektedir. Bizdeki uygulamada da istinaf sonrası temyiz yoluna gidilebileceği kabul edilmişti. Temyizde ise verilen karar aleyhine başvurulabilecek bir olağan kanun yolu bulunmamaktadır. Temyiz sonucu verilen kararlar aleyhine sadece olağanüstü kanun yollarına başvurulabilir. Ancak doktrindeki bazı yazarlar, Başsavcının itirazı ve bazı kararlara karşı karar düzeltmeyi olağan kanun yolu olarak kabul etmektedirler. Bu yazarlara göre bu kabulün bir sonucu olarak, temyiz yargılamasında verilen kararlara karşı olağan kanun yollarına başvurulabilmektedir.

SONUÇ

İtiraz üzerine yaptığımız inceleme sonucunda ulaştığımız bilgiler ışığında, bizde oluşan düşünceler genel olarak şu şekildedir:

- Kanun yolları, ceza yargılamasının en önemli aşamalarından birini oluşturmaktadır. Nitekim yargılama faaliyetleri sırasında ve sonucunda verilen kararlardaki hataları giderebilmenin tek yolu, kanun yolu kurumlarından faydalanmaktır. Bu sebeple kanun koyucu tarafından bu kurumlar, ihtiyaçları karşılayacak nitelikte ve sayıda düzenlenmeli, kişilerin bu yollardan rahatlıkla faydalanabilmeleri sağlanmalıdır.
- Kanun yolu ve yargıç bağımsızlığı ilk bakışta birbirleriyle çelişen kavramlar gibi görünmektedir. Nitekim bir yargılama makamının verdiği karar başka bir yargılama makamı tarafından incelenmekte, gerekli görüldüğü hallerde yeniden incelenmek üzere geri gönderilmekte veya yerine yeni bir karar verilmektedir. Özellikle yargıçların coğrafi olarak daha elverişli bölgelere atanmaları ve daha çabuk derece yükselmeleri, verdikleri kararların kanun yolu muhakemesi sonunda onanmasıyla yakından ilişkili olduğundan, yargıçlar önlerine gelen uyuşmazlıkla ilgili bir karar verirken kendi kanaatlerinden çok, kanun yoluna gidilmesi durumunda, inceleme merciinin ne şekilde karar vereceğini dikkate almaktadırlar.

Ancak kanun yolu kurumunun yargılama sırasındaki hataların giderilmesindeki ve dolayısıyla adaleti sağlamadaki faydaları göz önüne alındığında bu kurumun oluşturduğu sakıncaların, sağladığı faydalar yanında çok küçük kaldığı açıkça görülmektedir. Bu konuda Anayasa

Mahkememiz de 18.2.1971 tarihli bir kararında, kanun yolu kurumunun yargıç bağımsızlığı ile çelişmediği sonucuna ulaşmıştır.

- Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunumuzda ve doktrinde itiraz kavramı, kanun yolu olmayan bir takım kurumları ifade etmek için de kullanılmaktadır. Ancak bu durum hem hukuk sistemimizde karmaşaya yol açmakta, hem de hukuk dilinin dar bir alana sıkışıp kalmasına neden olmaktadır. Bu sebeple kanun yolu olmayan kurumları ifade etmek için farklı terimler kullanılmasının daha yararlı olacağı ve bir takım sakıncaları ortadan kaldıracağı kanaatindeyiz.
- Diğer kanun yolları gibi itiraz da adil yargılanma hakkı bakımından büyük önem taşımakta ve son karar verilinceye kadar verilen yargılama makamı kararlarına karşı sanığa büyük bir teminat sağlamaktadır. Örneğin, duruşma sırasında mahkeme tarafından tutuklanmasına karar verilen sanık, itiraz yoluna başvurarak tutuklama kararının başka bir makam önünde incelenmesini isteyebilir. Aksi takdirde belki duruşmanın sonuna kadar haksız yere tutuklu kalacak ve verilen tutuklama kararının başka bir makam önünde incelenmesini de isteyemeyecektir.
- İtiraz, kural olarak yargıçlık kararlarına, istisnai olarak da mahkeme kararlarına karşı kabul edilen bir kanun yoludur. Kanunumuz itiraz edilecek kararları belirlerken mehzadan ayrılmıştır. Mehz Alman Ceza Usul Kanununda, yargıçlık kararları gibi mahkeme kararlarına da kural olarak itiraz edilebilmektedir. İtiraz edilemeyecek mahkeme kararları kanunda ayrıca belirtilmiştir. Buna göre mahkemelerin son kararlarına ve son karara etkili ara kararlarına karşı itiraz edilememektedir. Çünkü son kararlar temyiz edilirken; son karara etkili ara kararların da son kararla birlikte temyiz edilebilme imkanı vardır. Alman kanunu bu şekilde, bazı mahkeme kararlarına karşı itiraz yoluna başvurulmasının önüne set çekerek, yargılamanın gereksiz yere uzamasına da engel olmuştur.

Bizde mahkeme kararlarına karşı itiraz edememe kural olduğu için, itiraz edilebilecek mahkeme kararlarının kanunda açıkça gösterilmesi gerekmektedir. Bu şekildeki düzenleme uygulamada bazı aksaklıklara yol açmaktadır. Örneğin, 1992 yılındaki değişikliğe kadar tutukluluğun devamına ilişkin karara karşı itiraz edilemiyordu. Çünkü bu mahkeme kararlarına karşı itiraz edilebileceği kanunda açıkça belirtilmemiştir. Bir örnek de günümüzden verecek olursak, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunumuza göre, mahkemelerin verdiği durma kararlarına karşı ne temyiz ne de itiraz yoluna başvurulabilmektedir. Durma kararı uyuşmazlığı çözen bir son karar olmadığı için aleyhine temyiz yoluna gidilemediği gibi, kanunda açıkça itirazı mümkün bir mahkeme kararı olarak gösterilmediği için, bu kararlara karşı itiraz yoluna da gidilememesi gerekmektedir. Ancak uygulama, ihtiyaçtan kaynaklanan zorunluluk sebebiyle, bu kararlara karşı itirazı kabul etmiştir. Buna benzer bir takım mahkeme kararlarına karşı, kanunda itiraz edilebileceği açıkça belirtilmediği halde, itiraz yoluna gidilebilmektedir. Uygulamanın bu şekilde davranması her ne kadar bir takım ihtiyaçları karşılıyor görünse de, yazılı kanun metinlerinin aksine uygulamalar hukuk devleti olmanın gerekleriyle ters düşmektedir.

Bu sebeple en kısa zamanda, ya ihtiyacı karşılamak üzere gerekli görülen mahkeme kararlarına itiraz edilebileceği, kanuna eklenecek yeni metinlerle açıkça belirtmeli; ya da yapılacak bir değişiklikte, mehzaz kanunda olduğu gibi, mahkeme kararlarına da kaide olarak itiraz edilebileceği kuralı koyularak, itiraz edilemeyecek mahkeme kararlarını kanunda ayrıca gösterme yoluna gidilmelidir.

- CMUK. m.301'de, itiraz başvurusunun karşı tarafa bildirilmesi, itirazı incelemeye yetkili merciin ihtiyarına bırakılmıştır. Ancak bu şekilde karşı tarafın cevap hakkı ve dolayısıyla savunma hakkı da teminatsız bırakılmaktadır. Karşı tarafın savunma hakkının teminat altına alınması bakımından, itiraz başvurusunun karşı tarafa bildirilmesinin zorunlu hale getirilmesi gerektiği kanaatindeyiz.

- CMUK. m.325'e göre, temyiz incelemesi sonunda ilk derece mahkemesinin kararı sanık lehine bozulursa; bundan, temyiz yoluna başvurmayan sanıklar da, iki şartın varlığı halinde faydalanabilmektedirler. Ancak kanunun bu durumu sadece temyiz yolu bakımından düzenlemesi sebebiyle, itiraz yolunda böyle bir imkan yoktur. Her ne kadar "davasız yargılama olmaz" ilkesiyle çelişen bir durum olsa da, biz bu istisnai kuralın, temyizde olduğu gibi bazı şartlara bağlı olarak, itiraz bakımından da kabul edilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Çünkü aynı durumda olanlar hakkında verilen bir kararın yanlışlığının, itiraz incelemesinde anlaşılmasından sonra verilen karardan, bu yola başvurmayanların yararlanamaması adalet duygusunu yaralamaktadır.

KAYNAKÇA

- Centel, Nur Başar. **Ceza Muhakemesi Hukukunda Müdafî**, İstanbul: Kazancı Hukuk Yayınları, 1984.
- Cihan, Erol ve Feridun Yenisey, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, İkinci basım, İstanbul: Beta Yayınları, 1997.
- Çağlayan, M. Muhtar. **Yargıtay İçtihatlarının Işığı Altında İtiraz Üzerine Bir İnceleme**, Adalet Dergisi, Ocak - 1971
- Çeçen, Anıl. **Adalet Kavramı**, İkinci basım. Ankara: Gündoğan Yayınları, 1993.
- Çeçen, Anıl. **İnsan Hakları**, İkinci basım. Ankara: Gündoğan Yayınları, 1995.
- Çetinkaya, Mehmet. **Ceza Muhakemeleri Usulünde İtirazlar**, Ankara Barosu Dergisi, 1975/5
- Doğru, Osman. **İnsan Hakları Uluslararası Mevzuatı (International Human Rights Instruments)**, İstanbul: Beta Yayınları, 1998.
- Donay, Süheyl. **İnsan Hakları Açısından Sanığın Hakları ve Türk Hukuku**, İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1982.
- Erem, Faruk. **Diyalektik Açısından Ceza Yargılaması Hukuku**, Altıncı basım. Ankara: Işın Yayıncılık, 1986.
- Gözübüyük, Şeref ve Güven Dinçer. **İdari Yargılama Usulü**, İkinci basım. Ankara: Turhan Kitabevi, 2001.

- Gözübüyük, Şeref. **Yönetim Hukuku**, On Üçüncü basım, Ankara: Turhan Kitabevi, 1999.
- Gürelli, Nevzat. **İtiraz**, Ceza Adaleti Reformunun İlkeleri Sempozyumu II, Kanunyolları, İstanbul: Sulhi Garan Matbaası, 1973.
- İstanbul Üniversitesi Ceza Hukuku ve Kriminoloji Enstitüsü. **Ceza Adaleti Reformunun İlkeleri Sempozyumu – Kanun Yolları**, İstanbul: Sulhi Garan Matbaası, 1973.
- Kantar, Baha. **Ceza Muhakemeleri Usulü**, Dördüncü basım. Ankara: Güzel Sanatlar Matbaası, Birinci Kitap, 1957.
- Karadayı, İsmet. **Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda ve Tatbikatta İtiraz – Acele İtiraz**, Çorum: Yeni Adım Basımevi, 1959.
- Karagülmez, Ali. **Ceza Kararnamesi ve Önödeme**, İkinci basım. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2002.
- Karahacıoğlu, Ali Haydar ve Mehmet Altın. **Kanunlarımızda Müddetler**, Ankara: Adalet Yayınevi, 2001.
- Kunter, Nurullah ve Feridun Yenisey. **Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, On Birinci basım. İstanbul: Beta Yayınları, 2000.
- Kuru Baki, Ramazan Arslan ve Ejder Yılmaz, **Medeni Usul Hukuku**, On İkinci basım. Ankara: Yetkin Yayınları, 2000.
- Malkoç, İsmail ve Mahmut Güler. **Uygulamada Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu**, Ankara: Adil Yayınevi, Cilt no:2, 1998.

- Özekes, Muhammet. **İhtiyati Haciz**, Ankara: Seçkin Yayınevi, 1999.
- Özgen, Eralp. **Ceza Muhakemesinin Yenilenmesi**, Ankara: Başnur Matbaası, 1968.
- Öztürk Bahri, **Ceza Muhakemesi Hukukunda Koğuşturma Mecburiyeti**, Ankara: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1991.
- Öztürk, Bahri. Veli Özer Özbek ve Mustafa Ruhan Erdem, **Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku**, Ankara: Seçkin Yayınevi, Ekim 2001.
- Pekcantez, Hakan. **Medeni Usul Hukuku**, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2000.
- Savaş, Vural ve Sadık Mollamahmutoğlu. **Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun Yorumu**, Ankara: Seçkin Yayınevi, Cilt no:2, 1995.
- Soyaslan, Doğan. **Ceza Muhakemeleri Usulü Hukuku**, Ankara: Yetkin Yayınları, 2000.
- Taner, M. Tahir. **Ceza Muhakemeleri Usulü**, Üçüncü basım. İstanbul: İsmail Akgün Matbaası, 1955.
- Toroslu, Nevzat. **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Üçüncü basım. Ankara: Savaş Yayınevi, 2001.
- Toroslu, Nevzat. **Ceza Yargılamalarının Çabuklaştırılması Sorunu**, Yeni Türkiye Dergisi, Yargı Reformu Özel Sayısı, Ankara: S.10, Temmuz - Ağustos 1996.
- Tosun, Öztekin. **Ceza Muhakemesi Hukukumuzda Kanun Yollarının Çeşitleri**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, İstanbul: Cilt no:35, 1970/1-4

Tosun, Öztekin. **Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri – Muhakemenin Yürüyüşü**, İstanbul: Sulhi Garan Matbaası, 1973.

Uluslar arası Af Örgütü, **Adil Yargılanma Hakkı**, Çevirenler: Fadıl Ahmet Tamer – Erol Kaplan. İstanbul: İletişim Yayıncılık, 1998.

Ünver, M. Naci. **Ceza Yargılamasında Yasa Yolları ve Bireysel Başvuru Hakkı**, Ankara: Tüze Yayıncılık, 1998.

Yenisey, Feridun. **Ceza Muhakemesi Hukukunda İstinaf ve Tekrar Kabulü Sorunu**, İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1979.

Yenisey, Feridun. **Duruşma ve Kanun Yolları**, İstanbul: Beta Yayınları, 1988.

Yurtcan, Erdener, **Ceza Yargılaması Yasası 1973 Değişikliği**, İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1978.

Yurtcan, Erdener. **Ceza Yargılaması Hukuku**, Dördüncü basım. İstanbul: Kazancı Hukuk Yayınları, 1991.

Yurtcan, Erdener. **Ceza Yargılaması Yasası 1973 Değişikliği**, İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1978.

Yurtcan, Erdener. **CMUK. Ceza Yargılaması Hukuku 1992 Değişiklikleri**, İstanbul: Kazancı Hukuk Yayınları, 1993.

Yurtcan, Erdener. **CMUK. Şerhi**, Üçüncü basım. İstanbul: Beta Yayınları, 2000.

Yurtcan, Erdener. **Şahsi Dava**, İstanbul: Sulhi Garan Matbaası, 1977.

Yüce, Turhan Tufan. **Ceza Muhakemeleri Usulünde İtirazlar**, Adalet Dergisi, Mayıs – Haziran 1962

Yüce, Turhan Tufan. **Ceza Muhakemesi Hukukunda Hukuk Devleti Esasları**,
Erzurum: Atatürk Üniversitesi Basımevi, 1968.

Yüce, Turhan Tufan. **Türk – Alman Ceza Muhakemeleri Hukukunda Kanun
Yolları**, Erzurum: Ötüken Yayınevi, 1967.

Zabunoğlu, Yahya Kazım. **Adil Yargılanma Hakkı ve Adil Yargılama Görevi**,
Ankara: Yeni Türkiye Dergisi, İnsan Hakları Özel Sayısı, Semih
Ofset, S.22, Temmuz - Ağustos 1998.

Zabunoğlu, Yahya Kazım. **Kamu Hukukuna Giriş**, Ankara: Ankara Üniversitesi
Hukuk Fakültesi Yayınları, Sevinç Matbaası, 1973.